

JOPPAUSTA JA PIRTUSOTAA

Tullitakavarikot ja salakuljetusuutisointi Torniossa 1919-1932

Oulun yliopisto
Historiatieteet
Historian pro gradu-tutkielma
07.6.2020
Pekka Rihko

Sisällysluettelo

JOHDANTO.....	3
1. Salakuljetus kokonaisuutena Torniossa.....	13
1.1. Laki.....	13
1.2. Raha ja tullin arvo.....	16
1.3. Takavarikot Torniossa 1919-1932.....	19
2. Salakuljetus Torniossa kolmeen eri aikakauteen jaoteltuna.....	25
2.1. Itsenäisyyden alkuvuodet ja sodasta toipuminen 1919-1921.....	25
2.2. Olojen vakiintuminen ja pirtusodan alku 1922-1929.....	33
2.3. Pirtusota ja salakuljetuksen uusi nousu 1930-1932.....	44
LOPPULAUSE.....	50
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS.....	52
LIITTEET.....	55

JOHDANTO

”18 pulloa viiniä,
19 pakettia kaakaota, yht 2,2 kg
2 askia karamellia, yht 5,2 kg”
- Tornion tullin tullijuttu 52/1922

Salakuljetusta ja muita tullirikoksia on ollut olemassa yhtä kauan kuin niitä on pidetty rikollisena. Tavarain laittomaan kuljettamiseen on monia syitä. Tullit maksavat rahaa ja näin leikkaavat kaupan katteita. Laittomalle tavaralle on kysyntää, eikä tullin maksamista välttämättä pidetä tarpeellisenä prosessina. Salakuljetuksen tutkimus antaa tietoa siitä, millaisia tuotteita on kaivattu kielloista huolimatta, ja millaisissa tapauksissa tullimaksujen maksamista ei ole pidetty tärkeänä. Kieltoain aikana 1919-1932 erityisesti alkoholin salakuljetus rannikkoseuduilla ja välittäminen sisämaahan oli laajamittaista ja yleistä ympäri Suomen, ja se on jättänyt jälkensä ihmisten muistiin ja kulttuuriin. Ruotsin vastainen länsiraja on alue, jolla salakuljetus on vuosisatojen ajan ollut arkista ja ainakin paikallisten keskuudessa laajasti hyväksyttyä.¹ Kieltoain kiellettiin yli 2 tilavuusprosentin vahvuisten alkoholijuomien valmistus, maahantuonti, myynti, kuljetus ja varastossapito.²

Pirtusota on osittain jättänyt varjoonsa muun aikakautena tapahtuneen salakuljetuksen populaarikulttuurissa, tutkimuksessa, sekä aikansa virkamiesten huomiolla. Kaikilla raja-alueilla laitonta, rajoitettua, hankalasti saatavaa, tai tullimaksuilla verotettua tavaraa siirretään salassa, eikä Suomen Ruotsin vastainen länsiraja ole siinä poikkeuksellinen. Alueella on omintakeinen salakuljetuskulttuuri, joppaus³, joka viittaa nimenomaan Ruotsiin tai Ruotsista suuntautuvaan salakuljetukseen Tornionjokilaaksossa. Vaikka salakuljetuksen luonne on vuosikymmenten -ja satojen kansainvälistymisen ja kaupan kasvun myötä muuttunut valtavasti, ilmiöllä on pitkät perinteet. Joppaus ei rajaudu alkoholiin, eikä tullin takavarikkopöytäkirjoja ole aiemmin tutkittu kattavasti kaikkien

¹ Heikkinen 1994, 231

² Asetus 29/1917

³ Ruotsin sanasta jobba, ”tehdä työtä”.

tuotteiden osalta, vaikka asiasta on ollut yhteiskunnallista keskustelua jo 1800-luvulta saakka.

Salakuljetuksen tutkiminen takavarikkopöytäkirjoja ja aikalaislehtiä tutkimalla tarkoittaa että olen tutustunut kieltolain aikana salakuljetettuun tavarahan, virkamiehiin, salakuljetuskeinoihin, ja tutustunut sen syihin. Jokaiseen tullin tekemään takavarikkoon liittyy valtion harjoittama tullipolitiikka, sen toimeenpanevat virkamiehet, salakuljetusta moninaisista syistä harjoittavat ihmiset ja se tavara, mitä salakuljetetaan. Jokaisella rajan yli tuotu esine heijastaa laajempaa taloustilannetta ja yhteiskunnan oloja, ja siksi niiden tutkiminen antaa myös parempaa kuvaa tutkimusajan länsirajan elämästä.

Tutkimustehtävä ja keskeiset käsitteet

Tutkimustehtäväkseni olen ottanut Tornion tullin tekemien takavarikkojen luettelemisen kieltolain aikana, käyttäen päälähteenä tullin takavarikkopäiväkirjoja. Takavarikkopäiväkirjoihin on eritelty yksittäiset tullijutut, joista pystyy lukemaan takavarikoitujen tuotteiden määrän ja luonteen, ja niihin sisällytetyn tiedon voi suhteellisen helposti koota taulukoiksi ja suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Tullijutun käsittelystä selviää takavarikon tekopäivämäärä, asianomistajat, paikka jossa takavarikko suoritettiin, takavarikoidun tavarahan luonne ja määrä, takavarikoidun tavarahan arvo ja asian eteneminen oikeusasteiden läpi.⁴ Useimmat tullijutut päättyvät tavarahan lunastamiseen valtiolle ja tavallisesti puolivuositaiseen myyntiin huutokaupalla, tavarahan palautukseen omistajalle, tai alkoholin tapauksessa lähettämällä sosiaaliviraston alkoholivarastoon.⁵

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on: mitä takavarikoitiin ja paljonko takavarikkoja Tornion tullissa tehtiin kieltolakiaikana vuosittain ja yhteensä? Tehtyjen takavarikoiden määrä antaa kuvan siitä, kuinka yleistä salakuljetus oli ilmiönä. Suhteuttamalla takavarikointien määrää takavarikoidun tavarahan määrään tai arvoon saadaan myös kuva

---

⁴ Ks. Liite 1

⁵ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:5-7. KA.

siitä, millaista salakuljetus oli. Länsirajan joppaamisessa salakuljetus tapahtui yleensä hevos –ja pororekien avulla, tai pienissä määrissä jalkaisin tai suksin kannettuna. Merenrantakaupunkina Tornioon kuljetettiin myös tavaraa, erityisesti pirtua, meriteitse.

Kysymykseen sisältyy sen tutkiminen, paljonko ja mitä tuotteita tulli on takavarikoinut. Kieltolakiajan tutkimus on keskittynyt lähinnä alkoholiin tuotteena, mutta suurin osa takavarikkotapauksista koski muita tavaroita. Ruotsi ei ollut pirtukaupan tuotanto -tai jakelukeskus edes kieltolain alkuvuosina jolloin Pohjois-Suomeen ei tuotu pirtua Saksasta ja Virosta, ja sieltä tuotu alkoholikin oli usein konjakkia tai viiniä.⁶ Ruotsissa kieltolaki hylättiin kansanäänestyksessä vuonna 1922, ja vuodesta 1914 käyttöön otettu viinakorttijärjestelmä pysyi voimassa vuoteen 1955 saakka. Eri tuotteiden huomiointi ja niiden tuontimääriä tarkastellessa voi myös kenties päätellä jotakin joppauksesta ilmiönä, tai tiettyjen tuotteiden merkityksestä rajaseudun väestölle.

Takavarikkopäiväkirjoihin on merkitty myös Tornion tullin tekemien takavarikkojen rahallinen arvo. Länsirajan tullitulot olivat verrattain pienet, ja takavarikoista saatavat tulot vähäiset. Kun takavarikkojen arvo tiedetään, voidaan tullin takavarikkotoiminnan taloudellista merkitystä paremmin arvioida. Tulee kuitenkin pitää mielessä, että länsirajalla tullirikollisten kiinnijäämisaste oli todennäköisesti matala, eikä esimerkiksi valvonnan lisääminen ole helposti käännettävissä korkeampiin kiinnijäämis –tai takavarikkomääriin.

Toisena tutkimuskysymyksenä on ollut, miten torniolainen paikallissanomalehdistö on uutisoinut salakuljetusta länsirajalla. Sanomalehdissä ilmaistut ajatukset tai huomiot salakuljetustoiminnasta antavat näkökulmia yksittäisiin tapahtumiin ja mahdollista lisätietoa, sekä kertovat asioita joista asiakirjoissa ei puhuta. Ruotsiin tavaraa vievät salakuljettajat saatiin kiinni yleensä Ruotsin puolella, jolloin asiasta ei jää merkintää Tornion tullin asiakirjoihin. Torniossa toimivat sanomalehdet uutisoivat rajaseudun

---

⁶ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:5-7. KA

salakuljetuksesta ja siihen liittyvistä raastuvanoikeudenkäynneistä säännöllisesti, kummaltakin puolen Torniojokea.

Rajaus

Tutkimukseni rajaus on sijoitettu vuosiin 1919-1932 kieltolakiajan poikkeuksellisen luonteen ja kohtuullisen tutkimustyömäärän vuoksi. Tutkimukseni sisältää vuodet kokonaisina, vaikka kieltolaki tuli voimaan 1.6.1919 ja päättyi 4.4.1932. Pitkälti samoista syistä tutkimukseni koskee ainoastaan Tornion tullia. Tornion tullialue pitää sisällään Tornion merialueen ja oikeastaan koko länsirajan, kaukaisimman vahtituvan ollessa Enontekijöllä. Tullin vahtitupia rakennettiin ja lakkautettiin, mutta valtaosa takavarikoista tapahtui Tornion kaupungissa ja saaristossa.⁷

Tutkimukseni keskittyy pääosin tullin tekemiin takavarikkoihin ja tullijuttuihin, joka ei anna täyttä kuvaa salakuljetuksen laajuudesta. Kaikki takavarikointi ei liity rikosnimikkeellisesti salakuljetukseen, eivätkä tullin takavarikkopäiväkirjat anna missään nimessä täydellistä kuvaa rajan yli kulkevan tavaran määristä. Poliisi, suojeluskunnat ja Merivartiosto suorittivat myös takavarikkoja salakuljetetuksi epäillylle tavaraa, ja voi olettaa, että suuri osa tullirikoksiin syyllistyneistä eivät jääneet kiinni, tai jättäneet merkintää viranomaisten papereihin.

Tutkimukseni rajautuu aloitettujen takavarikkotapausten käsittelyyn, eikä lopulta valtiolle päätyneen tavaran määrään. Takavarikoinnin suorittamisen jälkeen tapauksia käsiteltiin Tornion raastuvanoikeudessa ja mahdollisesti Vaasan hovioikeudessaakin, eikä ollut lainkaan tavatonta, että syyte raukesi ja kaikki tai ainakin osa takavarikoidusta omaisuudesta palautettiin omistajalleen.

---

⁷ Filpus 2001, 28, 67, 119, 201.

Lähteet

Tutkimukseni päälähteenä toimivat tullin takavarikkopöytäkirjat ovat paperilomakkeita⁸, joihin on merkitty yksi takavarikkotapahtuma ja sen eteneminen virkakoneistossa. Takavarikkopöytäkirjat numeroidaan juoksevasti vuoden ajalta. Takavarikkotapahtumissa tulli suorittaa takavarikon omaisuudelle, jonka epäillään liittyvän tullirikokseen. Takavarikkopöytäkirja ei välttämättä tarkoita todellista takavarikointitapahtumaa, vaan niissä voidaan käsitellä esimerkiksi myös pidempiaikaisen salakuljetustoiminnan selvityksen aloittamista. Takavarikkopöytäkirjassa kuvattua tapahtumaa kutsutaan myös tullijutuksi. Työn yksinkertaistamiseksi ja selkeyden vuoksi tässä tutkielmassa jokainen tullijutussa mainittu tavaramäärä ja tapaus on laskettu takavarikoksi, vaikka tavaraa ei olisi fyysisesti takavarikoitu, tai vaikka se olisi palautettu myöhemmin.

Tornion tullin takavarikkopäiväkirjat löytyvät Oulun Kansallisarkistosta (KA). Takavarikkopäiväkirjojen lisäksi käytän lähteenä tullin toimintakertomuksia, joita on valitettavasti arkistossa saatavilla vain osasta tarkasteluaikaa (1923-1930). Toimintakertomukset antavat ainutlaatuisia asiantuntijanäkemyksiä salakuljetuksesta, ja kertovat omasanaisesti tullin toiminnasta.

Tutkimukseni pohjan muodostavat yhteenvedot takavarikoista. Tarkoitukseni on antaa tarkka kuva Tornion tulliviranomaisten tekemistä takavarikoista, niiden määrästä ja luonteesta. Näiden tietojen lisäksi pyrin, pääosin sanomalehtilähteillä, selittämään Torniossa tapahtunutta salakuljetusta ilmiönä, spekuloidaan mitä salakuljetusta tulli ei saanut kiinni, ja selittämään syitä salakuljetustilanteen vaihtelulle.

Käytän lähteinä Tornion ja Perämeren alueen asioita käsitteleviä neljää sanomalehteä, Tornion Lehteä, Perä-Pohjaa, Peräpohjalaista ja Pohjois-Pohjaa. Tornion lehti ilmestyi vuosina 1905-1925, Perä-Pohja jatkoi sen seuraajana vuosina 1926-1931, Peräpohjalaista ilmestyi ainoastaan yhdeksäntoista numeroa vuonna 1931, ja näiden

---

⁸Ks. liite 1.

lehtien seuraaja Pohjois-Pohja aloitti toimintansa vasta marraskuun 1931 lopulla jatkuen aina vuoteen 1954 saakka. Lehdet ilmestyivät vaihtelevasti, kahdesta viiteen kertaan viikossa lehdestä ja ajanjaksosta riippuen. Vuoden 1932 ajan sanomalehtilähteitä ei ollut ennen marraskuuta, jolloin Pohjois-Pohja aloitti toimintansa. Tornion lehti oli aatesuunnaltaan nuorsuomalaiseksi itseään kuvaava, ja Perä-Pohja sekä sen seuraajat avoimesti kokoomuslaisia. Jokaisessa lehdessä mainostetaan avoimesti Kokoomuksen vaalilistoja -ja ehdokkaista.

Sanomalehdistä nostan erityisen huomattavia salakuljetustapauksia esiin ja tutkin niiden uutisointia salakuljetustapauksista ja trendeistä. Vastaavasti sanomalehdissä puhutaan salakuljetuksesta asioita, joita ei käy ilmi takavarikkopöytäkirjoissa. Esimerkiksi vuonna 1928 Perä-Pohja -lehdessä kerrotaan laajamittaisesta hevosten salakuljetuksesta Ruotsiin länsirajalla, mutta merkkejä tästä ei näy takavarikkopöytäkirjoissa.⁹

Lähdekritiikki on tarpeen pitää mielessä, sillä tullin dokumentteja tuotettiin pitkälti muita viranomaisia varten. Takavarikkopöytäkirjoista löytyy tapauksia, joita arkijärjellä voisi pitää mitättöminä tai vähäpätöisinä ja tullikavalluksesta syytetyt valittivat usein korkeammalle oikeusasteelle ja toisinaan saivat lievennyksiä tuomioihinsa. Mikäli Tornion tullissa esiintyi korruptiota, lahjontaa tai laiminlyöntejä, niistä ei tietysti näy ilmiselviä viitteitä takavarikkopöytäkirjoista. Ajalta kuitenkin tiedetään tapauksia, joissa tullimiehet suorittivat työtään humalassa, eivätkä kaikki tullivartijat olleet ainakaan raittiusaatteen kannattajia.¹⁰ Sanomalehdet puolestaan edustavat toimituksellista linjaa, joka oli kummassakin tutkitussa lehdessä hyvin laillisuusmielinen, mutta suhtautui kieltolakiin varovaisen kriittisesti, tai ainakin skeptisesti. Ajalta tunnetaan ja kerrotaan useita korruptiotapauksia. Huhuttiin, että Tornionjokilaaksossa oli eräs pappi ja poliisi toimineet yhteistyössä salakuljettajien kanssa.¹¹ Erityisesti ylimääräisiä ts. määrääkaisten tullivartijoiden sanottiin olevan usein epäluotettavia henkilöitä.¹²

---

⁹ *Perä-Pohja* 3.11.1928.

¹⁰ Filpus 2001, 59.

¹¹ Pullat 2012, 355.

¹² Filpus 2001, 150.

Tutkimuskirjallisuus

Kieltolakiaikaa ja pirtun salakuljetusta ilmiönä on tutkittu Suomessa ja lähialueilla kohtuullisesti. Historian tohtori KARI FILPUS on tutkinut vuonna 2001 valmistuneessa *Alkoholin salakuljetus ja sen valvonta Perämeren rannikolla kieltolain aikana 1919-1932*-väitöskirjassaan nimenomaisesti alkoholin salakuljetusta ja siihen vaikuttaneita tekijöitä Perämeren alueella, myös Tornion tullialueella. Väitöskirja käyttää lähteenään myös Tornion tullin asiakirjoja, mutta siinä on tutkittu salakuljetusta ainoastaan alkoholin osalta. Tärkeänä määritelmäerona tähän tutkimukseen Filpus viittaa väitöskirjassaan salakuljetuksella ja salakuljettajilla ainoastaan viinaan ja sen kuljettajiin, kun taas minä käytän sitä yleisterminä kaikelle tullijuttuihin markatuille tapauksille ja niiden vastaajille.

Virolainen emeritusprofessori RAIMO PULLAT yhdessä poikansa thtori RISTO PULLATIN kanssa ovat tutkineet Itämeren alueella tapahtunutta viinan salakuljetusta laajasti kirjassaan *Viinameri – pirtusotaa Itämerellä 1920 -ja 1930-luvulla*, joskin virolaisista ja itämerellisistä lähtökohdista ja myös nimenomaisesti alkoholin salakuljetusta koskien. Pullatien teoksesta käy kuitenkin hyvin esille salakuljetustapojen -ja tekniikoiden kehittyminen.

Näiden lisäksi kieltolakiajasta on julkaistu useita muistelmateoksia, jotka maalaavat ajankuvaa ja antavat käsityksiä salakuljettajien, tullimiesten ja merivartioiden teoista ja kokemuksista. SEIDI VALTOKARIN *Perämeri ja pirtumiehet* on paitsi alueellisesti osuva, myös hienosti kirjoitettu kirja täynnä kiehtovia tarinoita ajalta. KAJ DAHLIN *Saariston salakuljettajat* antaa myös hyviä esimerkkejä pirtutrokareiden käyttämistä laitteista ja keinoista, erityisesti maahantuontiin ja pirtukaupan organisaatioon liittyen.

Tullilaitoksen historian perusteos on taloushistorian professori SAKARI HEIKKISEN kirjoittama ja tullihallituksen vuonna 1994 julkaisema *Suomeen ja Maailmalle – Tullilaitoksen Historia*-kirja. Heikkisen kirjassa kerrotaan paljon kieltolakiajan tullin

järjestäytymisestä ja muutoksista tarkasteluaikana. Heikkinen asettaa tullin toiminnan ja kannot myös taloushistorialliseen kontekstiin. Alueellisesti aihetta sivuten TOMMI LAUKKANEN ja JARI KURKINEN ovat kirjoittaneet Lapin Tullimiehet ry:n satavuotishistoriikin *Lapin Tullimiehet 1908-2008*.

Tornion kaupungin historian viime vuosisadalta on kirjoittanut ILKKA TEERIJOKI. Salakuljetus ja tulli on erottamaton osa läntisen raja-alueen arkea, joten Teerijoki on kuvaillut kaupungin historian lisäksi Torniojokilaakson salakuljetusta ja tullitoimintaa. Vaikka Tornio pysyi väkiluvultaan melko samanlaisena koko tarkasteluajan, teknologinen ja yhteiskunnallinen kehitys puksuttivat eteenpäin myös Torniossa, ja yhteiskunnallisten olojen parantuminen heijastui salakuljetuksen määrään.

Metodioppaana ja apuna mittavaan tiedonkeruuseen -ja käsittelyyn olen käyttänyt emeritusprofessori JUSSI T. LAPPALAISEN *Haluatko historiankirjoittajaksi?* -teosta. Siinä annetaan ohjeita kvantitatiiviseen aineistonkeruuseen, käytännön ohjeita suuren datamäärän taulukoittamiseen ja yleisiä neuvoja tutkimuksen tekoon.

Viime vuosina salakuljetusta on tutkittu opinnäytetöiden muodossa, ja osuvimmat näistä sijoittuvat joko maantieteellisesti suhteellisen lähelle Torniota, sijoittuvat kieltolakiaikaan tai jopa molempia. JUSSI-PEKKA HEINONEN on historian pro gradu-työssään *ALKOHOLIN SALAKULJETUS RAAHEN TULLIKAMARIPIIRISSÄ VUOSINA 1919 – 1932* tutkinut Raahen viinasalakuljetusta. Heinosen työssä keskitytään ansiokkaasti salakuljettajien yhteiskunnalliseen taustaan ja ammatteihin, ja otetaan myös huomioon paikat joissa takavarikot tapahtuivat. Heinosen työ innoitti minuakin käyttämään sanomalehtiä valottamaan salakuljetusta ilmiönä. Heinonen on myös käsitellyt Hailuodon salakuljetushistoriaa kandidaatintyössään *Pirtulaivoja ja spriikätköjä – Alkoholin salakuljetus Hailuodon alueella kieltolain aikana vuosina 1919–1932*.

Historiallinen konteksti

1920-luvun Tornio oli toipumassa kriisistä; ensimmäisen maailmansota oli tehnyt pohjoisesta rajakaupungista merkittävän kauppapaikan piiritetyn Venäjän ja pohjoismaiden välillä. Tornio palautui 1920-luvulla keisarikunnan sodanajan maahantuontikaupungista ja jääkärien etappipaikasta tavalliseksi rajakaupungiksi. Vuosikymmenen aikana kaupungin väkiluku pysyi lähes samana, vuonna 1920 Torniossa asui 2166 asukasta, vuonna 1930 asukasluku oli kohonnut 2317:n¹³. Tornion meri – ja rautatieyhteydet pitivät osaltaan Kemin ohella huolen siitä, että Lappikin pysyi osana maailmanmarkkinoita.

Torniolle sodanjälkeiset toivat mukanaan yhteiskunnallista ja teknologista kehitystä. Rajan ylittävä rautatierata Tornioista Haaparantaan valmistui 1919.¹⁴ Lisäksi Tornioon oli samana vuonna avattu Helmen Husan tukkukauppa ja vientiliike, jonka toiminta-alueena oli koko Tornionjokilaakso sekä myös Ruotsin pohjoiset maakunnat.¹⁵ Vuonna 1924, kaupunkiin perustettiin ajanmukainen vientiteurastamo. 20-luvun viimeisinä vuosina Röyttän satamaa kehitettiin ahkerasti.¹⁶

Läntisen maarajan yli tapahtunut salakuljetus on ollut vuosisatoja vanha ilmiö. Esimerkkinä ilmiöstä Oulun kauppaseura teki senaatille aloitteen salakuljettamisen vähentämiseksi vuonna 1869. Salakuljetustavaroina kauppaseura mainitsi muun muassa kahvin, sokerin, viinit, väkijuomat ja puuvillalangan. Seuran toteamus kuvaa paljonpuhuvasti rajaseudun asukkaiden asennetta salakuljetukseen:

Ei voi vaikuttaa kuin demoralisoivasti, kun tätä lainrikkomista yleisesti puolustellaan ja monet jopa eivät pidä sitä minään rikoksenakaan, vaan

---

¹³ Teerijoki 2010, 24.

¹⁴ Teerijoki 2010, 530.

¹⁵ Teerijoki 2010, 49, 531.

¹⁶ Teerijoki 2010, 531.

*pelkästään uhkapelinä, johon liittyy jonkinmoinen vaara, mutta joka lupaa huomattavan ja taatun voiton.*¹⁷

Ylitorniolainen maanviljelijä-kirjailija VÄINÖ KATAJA (1867-1914) on kuvannut erästä, varmaankin puolifiktiivistä, joppausreissua vuoden 1911 teoksessaan *Tullikavaltajia: kuvaus Torniojoen varrelta*. Tarinassa rajaseudun väki tuntee hyvin rajanylityspaikkojen tullimiehityksen, turvalliset pysähdyspaikat ja kätköt. Kirjassa kuvaillaan paikallisella väestöllä olevan hyvät ja vakiintuneet verkostot salakuljetuksen toteuttamiseen ja tavaran myyntiin ja jakeluun. Tuontituotteina tarinassa ovat kahvi, turkikset ja konjakki. Ajopeleinä toimivat hevos – ja pororeet, ja hiihtäminenkin mainitaan. Muissa kirjoituksissaan Katajan mukaan Suomesta vietiin Ruotsiin tupakkaa, jauhoja, lehtitupakkaa ja nahkatuotteita Åstromin tehtaasta.¹⁸

Tornionjoen varsi ei ollut ainoa salakuljetuskanava alueella. Perämeren ja junayhteyden kautta kuljetettiin valtaosa kaupungin läpi menevästä tavarasta. Laivoja ja junia oli helpompi tutkia kuin pitkää maarajaa. Esimerkiksi kieltolakiaikana Tornion tulli takavarikoi alkoholia Filpuksen mukaan¹⁹ 12 253 litraa, josta mantereella takavarikoitiin ainoastaan 4457 litraa. Rautateiltä takavarikoitiin 534 litraa, ja mereltä, saarilta ja satamista 7215 litraa.²⁰

---

¹⁷ Heikkinen 1994, 231.

¹⁸ Heikkinen 1994, 289.

¹⁹ Omat saamani tulokset eroavat Filpuksen luvuista jonkin verran. Syitä tähän on todennäköisesti se, että Filpus on tarkastellut tullijuttuja erotellen niistä todelliset takavarikkotapahtumat, tai että hän on käyttänyt eri arviolukuja epäselvissä tapauksissa, tai että hän on laskenut vaurioituneiksi merkattuja alkoholiastioita täysinäisinä takavarikkoluvuissa.

²⁰ Filpus 2001, 201.

1. Salakuljetus kokonaisuutena Torniossa

1. 1. Laki

Tullin lainsäädännöllinen perusta oli 1920-luvulla varsin hajanainen ja verrattain epäselvyyden tilassa. Itsenäiselle Suomelle oli periytynyt tullilainsäädäntö, jonka pääosa oli peräisin 1880-luvulta, ja jota oli yritetty uudistaa kopioimalla tariffi – eli tuontitullijärjestelmä suoraan Ruotsista. Tuontitullitaksaa perittiin erikseen 961 eri nimikkeestä, ja 1920-luvulle päästäessä tullimaksuista vastaavaa komitea nosti tulleja vastatakseen jyrkkään vuosikymmenen alkuvuosien inflaatioon. Uutta tullijärjestelmää Suomelle kaavaileva tullitaksakomitea törmäsi myös byrokraattisiin ongelmiin, sillä tietyn tuotteen tilapäisen tullin alentaminen tai korottaminen yhden vuoden ajaksi vaati eduskunnan yksinkertaisen enemmistön, kuten myös tullin pysyvä alentaminen. Pysyvän korotukseen tarvittiin kahden kolmasosan enemmistöä, joka oli poliittisesti epävakaa 1920-luvulla oli äärimmäisen vaikeasti saavutettavissa. Pysyvä tullitariffi saatiin järjestettyä vasta vuonna 1938.²¹

Varsinainen oikeusmenettely tapahtui niin, että tulli takavarikoi laittomaksi tai laittomasti maahantuoduksi epäillyn tavarán, jonka jälkeen vastaajalle asetettiin syyte salakuljetuksesta, tullikavalluksesta tai passittoman tavarán kuljetuksesta. Yleensä pian takavarikoinnin jälkeen – tai pidempiaikaisen toiminnan kohdalla oikeusprosessin aloittamisen yhteydessä – asiasta tehtiin tullijuttu. Mikäli epäiltyä ei ollut heti selvillä, tulli teki takavarikoimastaan tavarasta julkisen kuulutuksen. Mikäli ketään ei ilmaantunut selvittämään asiaa, tavara tuomittiin kruunulle 1. valtiolle menetetyksi. Samoin kävi, mikäli epäilty tuomittiin syylliseksi salakuljettamisesta tai tullikavalluksesta. Myös kuljetetun tavarán säilöntä – ja kuljetusvälineet tuomittiin valtiolle menetetyiksi.²² Joppareiden hevoset ja pirtusalakuljettajien modernit moottoriveneet olivat usein kuljetettua tavaramäärää arvokkaampia.

---

²¹ Heikkinen 1994, 382, 383, 403.

²² Sundström & Ailio, 1927, rikoslain 38. luku §15.

Tullin valta takavarikoida tavaroita perustuu lakiin. Eduskunta vahvisti 29.4.1926 uuden tullirikoslain, jossa rikoksiksi määriteltiin salakuljetus, tullin pettäminen tai tullikavallus, ja alkoholin luvaton maahantuonti, kuljettaminen ja kätkeminen. Vuoden 1926 rikoslain mukaan salakuljetus määriteltiin seuraavasti:

Joka luvattomasti maahan tuo tahi yrittää tuoda taikka maasta vie tahi yrittää viedä tavaraa, minkä tuonti tahi vienti on kielletty, rangaistakon salakuljetuksesta vähintään [viidensadan markan] sakolla taikka vankeudella vähintään kahdeksi kuukaudeksi. Jos tavararan arvo ja määrä on vähäinen tai jos asianhaarat muuten ovat erittäin lieventävät, olkoon rangaistus sakkoa.²³

Samassa laissa määriteltiin myös tullikavallus:

Joka, hankkiaksensa itselleen tahi toiselle hyötyä, väärällä ilmoituksella tahi muulla vilpillä pidättää tahi yrittää pidättää valtiolta tahi kunnalta tullimaksua tahi muuta veroa taikka yleistä ulostekoa, rangaistakoon enintään [viidensadan markan] sakolla tahi, jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, vähintään [kolmensadan markan] sakolla taikka vankeudella vähintään kahdeksi kuukaudeksi ja enintään kahdeksi vuodeksi.²⁴

Tullirikoksia koskevat rikostapaukset tuomittiin Tornion raastuvanoikeudessa, josta oli valitusmahdollisuus Vaasan hovioikeuteen. Vaasan hovioikeudesta saatiinkin usein Tornion raastuvanoikeuden päätöksestä eroavia tuomioita, eivätkä takavarikoitujen tavaroiden palautukset olleet lainkaan tavattomia.

Katsantoajalta löytyy myös ajoittain tapauksia, jolloin Tornion raastuvanoikeus kumosi syytteet toteennäyttämättöminä. Vaikka tullivartijoiden intressinä voikin olla epävarmoissa tilanteissa myös laillisten tuotteiden takavarikointi, oikeusjärjestelmä yritti pitää huolen, ettei ylilyöntejä takavarikoissa tapahtuisi.

²³ Sundström & Ailio, 1927, rikoslain 38. luku §12.

²⁴ Sundström & Ailio, 1927, rikoslain 38. luku §11.

Tullijutuissa esiintyy tapauksia, joissa rikosnimikkeenä on ”tavaran passiton kuljetus”. En kuitenkaan pystynyt löytämään rikoslaista kohtaa, johon tämä termi viittaa. Tavaran passittoman kuljetuksen epäilyn yhteydessä annettiin yleensä sakkoja, mutta passittomana kuljetettua tavaraa ei tosiasiallisesti takavarikoitu tullin haltuun. Tässä tutkimuksessa kaikki tullijutuissa esiintyvä, ”takavarikoitu tavara”-kohtaan lomakkeessa merkitty tavara oletetaan takavarikoiduksi tutkimustyön helpottamiseksi.

Tornion asukkailla oli myös tiettyjä erityisvapauksia tullimaksujen suhteen. Raja-alueiden asukkaat saivat tuoda Ruotsista tullivapaana 20 markan edestä ruokatavaraa ja vaatteita viikossa. 1929 lähtien säädöstä muutettiin kymmeneen markkaan henkilöltä, ja 20 markkaan perheiltä. Ostoaikeista piti ilmoittaa tullille jo menomatalla. Vuodesta 1931 eteenpäin tavaraa saisi tuoda ainoastaan sen verran, että tullimaksu olisi ollut korkeintaan 4 markkaa, ja viikoittaiset ylärajat poistettiin. Käytännössä tämä tarkoitti noin 300 grammaa kahvia tai kiloa sokeria.²⁵ Torniolaisten suhtautumista tulliin kuvastaa se, että 1930 luvun alusta liikkuu tarinoita tapauksista, joissa kaupunkilaiset kävelivät edes takaisin rajalla 250 gramman kahvipaketteja ja yksittäisiä lapikaspareja kuljettaen.²⁶

Tavaraa takavarikoivat kieltolain ja 1920-luvun vaihteen aikana muutkin tahot kuin tullilaitos. Lehtilähteissä mainitaan, että tavaraa takavarikoivat suojeluskuntalaiset²⁷, rannikkosotilaat²⁸, poliisi²⁹ ja rautatieviranomaiset³⁰, sekä vuoden 1930 jälkeen merivartiolaitos.³¹

---

²⁵ Teerijoki 2010. 53.

²⁶ Teerijoki 2010, 55.

²⁷ Tornion Lehti 19.4.1919. Jatkossa TL.

²⁸ TL 22.7.1919

²⁹ TL 20.1.1920

³⁰ TL 28.6.1919

³¹ Perä-Pohja 4.1.1930. Jatkossa PP.

1.2. Raha ja tullin arvo

Tullinkantoon verrattuna salakuljetettujen tavaroiden takavarikointi ja myynti oli valtiolle vähäinen tulonlähde. Tarkasteluaikana miltei kaikki kiinnijäänyt salakuljetettu tai tullikavallettu tavara julistettiin kruunun omaisuudeksi ja myytiin julkisella kerran tai kahdesti vuodessa järjestettävällä huutokaupalla, tulot jäivät vaatimattomiksi verrattuna lailliseen tullinperintään. Poikkeuksena olivat alkoholituotteet jotka lähetettiin sosialiviraston varastoihin, ja joissain tapauksessa elintarvikkeet, jotka luovutettiin tullin henkilökunnalle.³² Laillisesta hiomattomuudestaan huolimatta tullilaitos oli valtiolle elintärkeä. 1920-luvulla, ulkomaankaupan päästessä taas vauhtiin, tullitulojen osuus muodosti parhaimmillaan valtion verotuloista jopa 55-60%.³³

Taulukko 1. Tornion tullin tullikanto, takavarikoidun tavaran arvo ja takavarikkojen määrä Tornion tullin toimintakertomuksista koottuna.³⁴

Vuosi	Tullikanto (mk)	Takavarikoidun tavaran arvo (mk)	Takavarikkotapausten määrä
1920	**	**	432 takavarikkoa
1921	6 528 949	168 214,00	120 takavarikkoa
1922	3 747 763	102 391,00	67 takavarikkoa
1923	5 863 381	93 679,65	74 takavarikkoa
1924	3 513 220	92 587,40	50 takavarikkoa
1925	5 029 164	69 333,40	49 takavarikkoa
1926	4 771 953	35 540,40	54 takavarikkoa
1927	3 540 415	29 465,95	43 takavarikkoa
1928	3 204 651	27 653,00	41 takavarikkoa
1929	1 959 6510	22 383,80	31 takavarikkoa

Toimintakertomuksissa viitataan vuosien 1921-1922 tietoihin, mutta varsinaisia toimintakertomuksia ajalta ei ole säilynyt. Vuoden 1920 tiedoista ei löydy mainintoja.

Huomattavaa on, että Tornion tullin toimintakertomusten luvut takavarikoidun tavaran arvosta ovat kautta linjan pienempiä kuin takavarikkopäiväkirjojen yhteenlasketut arvot.

³² Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:7 OMA

³³ Heikkinen 1994. 392.

³⁴ Toimintakertomukset (1923-1930). TTka Dc:1 OMA.

Todennäköisesti kyse on siitä, että toimintakertomuksissa laskettiin takavarikkojen lopullinen toteuma, ja tullijutut johtivat suhteellisen usein tavaran palautukseen, syytteen raukeamiseen, tai käsittelivät tapausta johon ei suoraan liittynyt takavarikkoa.

Ensimmäinen maailmansota vaikutti syvästi Suomen kansantalouteen, ja vuoden 1920 hintataso oli 12-kertainen vuoteen 1913 verrattuna.³⁵ Samoin bruttokansantuote romahti 27% sisällissotavuosina 1917-1918. Vuoden 1913 taso BKT:ssä saavutettiin vasta vuonna 1923. Keskimääräinen kasvuvauhti oli Suomessa 20- ja 30-luvuilla 2,9% vuodessa.³⁶ 30-luvun lama vaikutti myös Suomeen, vaikkakin suhteellisen lievänä. Vuonna 1932 BKT oli 4% alhaisempi kuin vuonna 1929.³⁷ Muutoin tarkasteluaika oli suhteellisen vakaata taloudellisesti. Keskimääräinen vuotuinen inflaatioprosentti tarkasteluaikavälillä oli 0,68. Asumisen, kulutustuotteiden ja muiden arkisten tarvikkeiden hintaa kuvaava elinkustannusindeksi vuonna 1919 oli 938, ja vuonna 1932 se oli 1 025.³⁸ Tässä tutkimuksessa ilmoitetut rahamäärät ovat suoria aikalaismääriä, eikä niiden arvoa ole yritetty sitoa todelliseen ostovoimaan.

Alkoholi oli tärkeä tulonlähde valtiolle ennen kieltolakia. Valmisteverot ja alkoholitullit olivat vuonna 1913 muodostaneet neljänneksen valtion verotuloista ennen kieltolakia. Kysynnän ja salakuljetuksen mittasuhteista kertoo jotakin se, että vuosina 1922-1923 koko valtion takavarikkosaaliin kokonaisarvosta 85% oli pirtua, kieltolain lopulla takavarikointitavara oli noin 96% pirtua.³⁹ Torniossa vastaaviin lukuihin ei kuitenkaan päästy likimainkaan, ja syyksi tullinhoitaja Rob Rynö arvioi sen, että Tornion sijaan Kemi oli Lapin pirtukaupan läpikulkukeskus.⁴⁰

---

³⁵ Heikkinen 1994, 376.

³⁶ Heikkinen 1994, 377.

³⁷ Heikkinen 1994, 379.

³⁸ Tilastokeskuksen rahanarvonmuunnin.

<https://www.stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin.html>

³⁹ Heikkinen 1994, 395.

⁴⁰ Toimintakertomukset (1923-1930). TTKA Dc:1 OMA.

Ylellisyystavaroista perittiin mittavia tuontitulleja: kahvinpapujen tuontitulli oli Suomessa vuonna 1927 63% tuotteen tuonnin kokonaisarvosta, raakatupakan 61%.⁴¹ Kieltolain aiheuttamaa vajausta yritettiin paikata tulo- ja varallisuusverolla, mutta myös 1919 lähtien tupakkavalmisteverolla. Tupakan tuontitullit oli vuonna 1913 tuonut liki 5% valtion verotuloista, mutta 1920- ja 1930-luvuilla tupakan valmiste- ja myyntiverot sekä tullit muodostivat runsaan kymmenesosan valtion verotuloista.⁴²

Salakuljetustoiminnan houkuttelevuutta ja riskialttiutta pohtiessa pitää ymmärtää, minkä suuruisista suhteellisista rahasummista oli kyse torniolaisissa salakuljetustapauksissa. Alla olevasta taulukosta näkyy Oulun läänin maanviljelystyöväestön keski vuosiansiot ns. omassa leivässä kolmelta otantavuodelta:

Taulukko 2. Miesten ja naisten keskipalkat tarkasteluaikana ⁴³

Vuosi	Miesten palkka, mk/v	Naisten palkka mk/v
1919	4216	2580
1926	7628	5073
1932	5732	4115

Tullipetoksesta saatava maksimissaan viidensadan markan sakko ja takavarikoidun tavaran menettäminen oli huomattava riski joppareille, erityisesti jos tavaraa tuotiin omaan laskuun. Varallisuuteen perustustuva päiväsakkojärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 1921, ja sitä ennen keskimääräinen sakko salakuljetuksesta Torniossa oli 210 markkaa.⁴⁴ Jos ajatellaan että 80 kilon säkki kahvia maksaa 2000 mk⁴⁵, suuremmat joppausreissut olivat huomattava taloudellinen sijoitus ja mahdollinen riski.

⁴¹ Heikkinen 1994, 391.

⁴² Heikkinen 1994, 392.

⁴³ Suomen tilastollinen vuosikirja, 1921, 1927, 1933.

⁴⁴ Filpus 2001, 56.

⁴⁵ Luvut johdettu Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:5-7. KA.

1.3. Takavarikot Torniossa 1919-1932

Taulukko 3. Tornion tullin tekemien takavarikkojen määrä, arvo ja valikoitujen tuotteiden takavarikkomäärät vuosilta 1919-1932.⁴⁶

Vuosi	Tullijuttujen määrä	Takavarikkojen arvo, mk	Takavarikoidun alkoholin määrä, litroja	Takavarikoidun kahvin määrä, kg	Takavarikoidun sokerin määrä, kg
1919	299	172 894	370	511	5 367
1920	432	1 202 109	324	4 831	4 663
1921	120	193 695	86	4 860	396
1922	67	127 338	157	3 853	350
1923	74	100 376	28	2 433	0
1924	50	170 281	2 941	3 068	0
1925	49	134 967	246	2 449	38
1926	54	78 779	627	2 485	3
1927	44	32 056	310	741	8
1928	41	33 869	109	207	1
1929	31	37 798	51	784	4
1930	32	151 334	5 055	177	177
1931	127	71 786	9	2 886	1 549
1932	129	60 379	1	1925	1 204

Takavarikkojen määrää ja arvoa tutkiessa on otettava huomioon tullijuttujen asiakirjallinen luonne ja tekotapa. Tornion tullin on tehnyt takavarikkopöytäkirja myös tapauksista, joissa ei välttämättä ole tapahtunut varsinaista takavarikkoa, esimerkiksi vuoden 1920 suurin tullijuttu käsittelee 619 600 markan arvoista, vuosina 1918 ja 1919 tapahtunutta ilmeisesti jatkuvaa vientitoimintaa, josta tehtiin tullijuttu vasta 1920

⁴⁶ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:5-7. KA.

kesäkuussa⁴⁷. Samaten varsinkin vuodenvaihteen lähellä tapahtuneista takavarikoista on tehty pöytäkirjat vasta seuraavana vuonna. Tätä tutkimusta varten on kuitenkin otettu huomioon kaikki takavarikkopäiväkirjoihin merkityt tuotteet, ja merkitty ne tullijutun avausvuodelle, ei sille vuodelle minä takavarikko tapahtui tai ei tapahtunut.

Kaikissa tapauksissa myöskään tavaroiden tarkka määrä ei ole selvillä. Esimerkiksi alkoholin tapauksessa merkintänä voi olla ainoastaan ”3 pulloa”, kahvin tai jauhojen tapauksessa ”1 kuorma, 4 säkkiä”, tai savukkeiden osalta ”10 punttia, 5 milleä”. Nämä punnitsemattomat tapaukset ovat suhteellisen harvinaisia, ja siltä osin mitä se on tarpeellista, olen arvioinut takavarikoidun tavarain määrän takavarikon arvon ja tuotteen kuvauksen mukaan. Esimerkiksi viinipullon tilavuuden olen laskenut 0,7 litrana.

Olen ottanut alkoholin, kahvin ja sokerin erityisen tarkastelun kohteeksi, koska ne ovat kilomäärissä yleisimmät salakuljetustuotteet, ja koska ne ovat säilyttäneet asemansa salakuljetustuotteina Ruotsista ainakin 1800-luvulta saakka⁴⁸. Ne ovat myös volyymiltään suurimmat takavarikkotuotteet. Volyymimäärältään niihin verrattavat tuotteet ovat ainoastaan erilaiset elintarvikkeet, ja rahalliselta arvoltaan Suomen markat, sahapuut ja muutama muu tuote, jotka mainitaan erikseen käsittelylukujen kohdalla.

Varsinkin sokeri on myös hyvä indikaattori myös talouden yleisestä tasosta. Vielä keväällä 1920 elettiin osittain säännöstelyn alla, ja sitä voi ostaa ainoastaan elintarvikelautakunnan hoitamasta ruokajakomosta.⁴⁹ 30-luvun lamakautena taas sokeri oli Ruotsin puolella jopa puolta halvempaa.⁵⁰

---

⁴⁷ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 250/1920, TTka Ad1:6. KA.

⁴⁸ Heikkinen 1994, 299.

⁴⁹ Teerijoki 2010, 18

⁵⁰ Teerijoki 2010, 19.

Kahvia haettiin Ruotsista sen halvemman hinnan vuoksi. Esimerkiksi Vuonna 1925 tullin toimintakertomuksessa todetaan kahvin olevan Haaparannassa 5 markkaa halvemmaksi kuin Torniossa.⁵¹ Kahvin salakuljetus saa huomiota tullin vuosikertomuksissa, koska siirtomaatavarana maailmanamarkkinahinta ja talouspoliittiset päätökset vaikuttavat siihen huomattavasti, ja tulli selvittikin kahvin salakuljetuksen huomattavan määrän syitä ja toteutustapoja vuosien 1926 ja 1927 vuosikertomuksissaan: Kahvia tuotiin maahan Suomen pohjoisiin satamiin, josta se oli Suomen halvempien rautatiemaksujen takia edullisempaa kuljettaa junalla pohjois-Ruotsiin. Tämä sopi ruotsalaisille kauppiaille myös siitä syystä, että kahvisäkeissä oli suomalaisten satamakaupunkien maahantuontileimat, joten mikäli suomalainen joppari jäi kiinni Suomen puolella, hän pystyi osoittamaan kahvin olevan laillisesti maahantuotua Suomesta.⁵² Toimintakertomuksessa ei spekuloida kuinka paljon kahvia salakuljetetaan rajan yli määrällisesti, mutta tullinhoitaja Rynö esittää seuraavan lausunnon vuonna 1927:

Kun kahvia on viety kauttakuljetusvarana Haaparannalle 226,441 kiloa ja saman aikaisesti on tullut kahvia passituksilta Tornioon ainoastaan 10626 kiloa, niin todistaa se että kahvin salakuljetus yli rajan Ruotsista Suomeen on täytynyt olla tavattoman suuri, kun ottaa vielä huomioon että Haaparannalla on paljon kauppiaita, jotka ostavat kahvivarastonsa etelämpää Ruotsista, kun taas miltei kaikki torniolaiset pikkukauppiaat ostavat sen paikkakunnalta olevalta ainoalta tukkukauppiaalta, jolle nuo passituksilla tänne saapuneet 10626 kiloa ovat saapuneet. Voidaankin siis varmuudella otaksua kahvin salakuljetuksen olleen suuren Ruotsista tänne, on tällä rajalla saatu takavarikkoon ainoastaan 741 kiloa.⁵³

---

⁵¹ Toimintakertomukset (1923-1930). TTkA Dc:1 1925. KA.

⁵² Toimintakertomukset (1923-1930). TTkA Dc:1 1927. KA.

⁵³ Ibid.

Tuotteiden takavarikkojen yhteydessä määritellyt arvot eivät välttämättä vastaa niiden todellista arvoa katu –tai kuluttajamarkkinoilla. Alkoholin tapauksessa tullin käyttämä arvonmerkintähinta oli yleensä monta kertaa tavaran katuhintaa pienempi. Esimerkiksi tulli hinnoitteli spriiilitran tapauksessa 25/1927 10,5 markan hintaiseksi⁵⁴, kun taas Torniossa sen arvo katukaupassa oli 150 mk.⁵⁵ Vuonna 1919 taas sokerin arvo on tullin määritelmän mukaan yleisesti 8 mk/kilo, kun toiset lähteet mainitsevat sen olevan 14 mk/kilo.⁵⁶

Kari Filpuksen mukaan kieltolain alussa Perämeren tullikamarit olivat huolissaan lähinnä kahvin salakuljetuksesta, mutta kun pirtun salakuljettamisen pääväylät siirtyivät rautateiltä merille, prioriteetit muuttuivat.⁵⁷ Merialueiden valvonta kuului vuoteen 1930 saakka tulliviranomaisille. Sen jälkeen merialueet kuuluivat vastaperustetun merivartiolaitoksen valvonta-alueeseen, ja Tornion tullipiiri keskittyi Ruotsin vastaisen maarajan valvontaan.⁵⁸ Vuosien 1924 ja 1930 takavarikkopiikit alkoholin osalta johtuvat pääosin muutamasta suuremmasta takavarikosta, jossa on saatu kiinni huomattavan suuria alkoholilasteja. Filpus syyttää myös tullikamareja liiasta varovaisuudesta aluevesirajojen kanssa, ja esittää että Pohjanlahdella ei olisi merialueita, jotka eivät olisi kuuluneet joko Ruotsille tai Suomelle, ja joilla jompi kumpi valtio ei olisi pystynyt tekemään takavarikkoja.⁵⁹

Lehtiartikkelit ja tullin toimintakertomukset antavat myös merkkejä salakuljetuksesta, josta ei saa tietoa takavarikkopäiväkirjojen perusteella. Jo vuonna 1919 Tornion Lehti raportoi että ”hevosten salakuljetus Ruotsiin jatkuu suuressa määrässä”.⁶⁰ Vuoden 1927 toimintakertomuksessa tullinhoitaja Rob Rynö raportoi, että Ylitorniosta on viety rajan yli ”vaunulasteja” hevosia salaa Ruotsiin, ja ettei Ruotsin puolella liene saatu

---

⁵⁴ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 25/1927 TTka Ad1:7. KA.

⁵⁵ Filpus 2001, 205.

⁵⁶ Teerijoki 2010, 17.

⁵⁷ Filpus 2001, 179.

⁵⁸ Filpus 2001, 121.

⁵⁹ Filpus 2001, 36.

⁶⁰ TL 19.12.1919

ainuttakaan hevosta takavarikkoon. Syyksi epäillään hevosten korkeaa tullimaksua ja Ruotsin asettamaa karanteenia, joka hankaloittaa hevosten laillista vientiä.⁶¹ Vuoden 1928 tammikuussa Perä-Pohjassa kirjoitetaan kuinka ”Hevosia luonnollisesti salakuljetetaan edelleen Suomesta Ruotsiin”.⁶² Myöhemmin Perä-Pohjassa kerrotaan myös Ruotsin puolella kiinnijääneiden hevossalakuljettajien oikeudenkäynneistä, joissa kahdessa tapauksessa suomalaisia hevossalakuljettajia on syytetty yhteensä kuuden hevosen salakuljettamisesta Ruotsiin. Toisessa tapauksessa syytetyn on mainittu sekaantuvan ”laajamittaiseen hevosten salakuljettamiseen”.⁶³ Yhteensä tarkasteluajalta on kuitenkin takavarikoitu vain 22 hevosta, ja vaikka hevosen arvo voi nousta tuhansiin markkoihin, tullijuttujen perusteella asia ei ole niin vakava kuin kirjoittelusta voisi päätellä.⁶⁴

Tarkasteluajalta voi huomata että salakuljetus on suurimmillaan taloudellisesti epävakaina aikoina. 1919-1921 suuret takavarikkomäärät kertovat siitä, että pulaa ja säännöstelyä yritettiin kieltää salakuljettamalla vauraasta naapurimaasta, ja vuosien 1930-1932 lama synnytti jälleen tarvetta halvemmalle tavaralle naapurista. Kumpanakin kautena salakuljetuksen vetureina toimivat kahvi ja sokeri.⁶⁵ Filpus väittää, että salakuljetuksen tyrehtytti 1921 alkanut Ruotsin kruunun pitkä korkea kurssiharjanne, sekä muualta kuin Ruotsista tuodun pirtun yleistymisen.⁶⁶ Tornion lehti uutisoi 25.06.1921 kuinka ”Kruunun korkea kurssi ja kaupan vapauttaminen toisaalta ovat siis tehneet salakuljetuksen miltei täydellisesti kannattamattomaksi.”⁶⁷ Tornion lehden väittämä on jokseenkin optimistinen, mutta vuoden 1921 jälkeen salakuljetuksessa eletään takavarikkojen perusteella todellista suvantoaikaa.

---

⁶¹ Toimintakertomukset (1923-1930). TTkA Dc:1 1927. KA.

⁶² PP 12.1.1928.

⁶³ PP 18.10.1929, PP, 20.12.1929.

⁶⁴ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:5, Ad1:6, Ad1:7. KA.

⁶⁵ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:5, Ad1:6, Ad1:7. KA.

⁶⁶ Filpus 2001, 38.

⁶⁷ TL 25.06.1921.

Olen jakanut salakuljetuksen tarkasteluaikana kolmeen aikakauteen: sodasta toipumiseen 1919-1922, vähäisen Suomen puoleisen salakuljetuksen väliaikaan 1923-1929 ja pirtusodan sekä laman aikaan 1930-1932. Näistä ensimmäistä aikakautta määrittää tullijuttujen korkea määrä ja erityisesti elintarvikkeiden yleinen salakuljetus. Toisen aikakauden piirteisiin kuuluu lähinnä takavarikkojen vähäinen määrä, ja varsinkin 1920-luvun alkupuolella kahvin merkitys salakuljetustuotteena. 30-luvun alkuun kuuluu salakuljetuksen yleinen uusi nousu, vaikka tullin alkoholitakavarikot pysyvät suhteellisen vähäisinä merivartiolaitoksen perustamisen jälkeen. Aikajakoni eroaa Filpuksen ajasta sikäli, että siinä missä Filpus on väitöskirjassaan määrittänyt aikajaksonsa sen mukaan, miten viranomaiset ovat pystyneet vastaamaan spriiin salakuljetukseen, tässä tutkimuksessa pyrin jaottelemaan ajan salakuljetusilmiön trendien mukaan.

2. Salakuljetus Torniossa kolmeen eri aikakauteen jaoteltuna

2.1. Itsenäisyyden alkuvuodet ja sodasta toipuminen 1919-1921

Vuosi	Tullijuttujen määrä	Takavarikkojen arvo, mk	Takavarikoidun alkoholin määrä, litroja	Takavarikoidun kahvin määrä, kg	Takavarikoidun sokerin määrä, kg
1919	299	172 894	370	511	5 367
1920	432	1 202 109	324	4 831	4 663
1921	120	193 695	86	4 860	396
1922	67	127 338	157	3 853	350

Itsenäisyyden alkuvuodet ovat tarkasteluajan kiivainta salakuljetusaikaa.

Takavarikoiden suurta määrää voi selittää sodasta toipumisella, ja tavaran yleisellä puutteella Suomessa. Kahvia säännösteltiin vuoden 1919 tammikuuhun saakka, ja samana vuonna vapautuivat säännöstelystä tupakka, pavut, voi, juusto, paistinrasva ja liha.⁶⁸

Sokeri ja vilja vapautettiin säännöstelystä vasta vuoden 1921 maaliskuussa, joka selittää etenkin takavarikoidun sokerin määrän laskua. Sokerin laatua pidettiin sodanjälkeisenä aikana kehnona ja hintaa kalliina⁶⁹. Elintarvikelautakunta myi jakomossaan säännöstelyn ajan sokeria 400-500 grammaa kuukaudessa per henkilö, hinnan vaihdeltaessa 8,8 markan kilohintaan vuonna 1919 vuoden 1921 17 markkaan.⁷⁰ Poikkeuksena tähän oli syyskuu 1920, jolloin sokeria jaettiin kahden laivaonnettomuuden vuoksi ainoastaan 200 grammaa kuukaudessa.⁷¹ Tornion lehden mukaan sokerin jakelua yritettiin kasvattaa, esimerkiksi tuplaamalla jakelumäärät hillotusaikana, mutta ilmoitusta tämän toteutumista ei lehdessä löydy.⁷²

⁶⁸ Teerijoki 2010, 17.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ TL 15.4.1919.

⁷¹ TL 24.9.1920.

⁷² TL 20.4.1920.

Kahvin vähäisen takavarikkomäärän vuonna 1919 voinee selittää sillä, ettei kahvia tuotu Suomeen sodan jälkeen suurissa määrin. Jo aiemmin mainittu kahvin transitiokaupan keskeytyminen tarkoittaisi kahvin huomattavia hintoja Ruotsissa, jolloin se ylellisyystuotteena voi hyvinkin olla liian kallis tuote nautittavaksi Suomessa. Vuosi 1919 oli myös ainoa vuosi, jolloin tulli teki huomattavia kaakaotakavarikoita, yhden 260 kilon lastin, yhden 20 kilon, ja yhden 111 kilon.⁷³ Muina vuosina kaakaota takavarikoitiin ainoastaan vähän, vuonna 1922 osana 2,2 kilogrammaa osana viini -ja karamellikuormaa⁷⁴, 1927 repputakavarikossa löytyi 2,4 kiloa⁷⁵, ja 1931 yksittäisen 0,1 kilon kaakaopussin muodossa.⁷⁶ Teetakavarikot olivat vielä vähäisempiä, mutta nekin sijoittuivat lähinnä tähän aikakauteen: 1,8 kilogrammaa osana sokeri -ja saippualastia vuonna 1919⁷⁷, vuonna 1920 38,45 kg osana pidempää ja suurempaa jatkuvaa salakuljetusjuttua Suomesta Ruotsiin⁷⁸, sekä 1 kilon takavarikko vuonna 1927⁷⁹, ja yhden pakkauksen takavarikko vuonna 1931⁸⁰, molemmat osana suurempaa lastia.

Aikakauden omaleimaisempia ja koko tarkastelujakson miltei huomattavimpia takavarikkoja olivat valuuttatakavarikot. Markkoja vietitiin Suomesta Ruotsiin, ja Tornion tullissa tehtiin kieltolain aikana yhteensä neljä valuuttatakavarikkoa, kaksi vuonna 1919 ja kaksi vuonna 1920. Vuoden 1919 takavarikot olivat suuruudeltaan 14 000 ja 29 000 markkaa⁸¹, vuoden 1920 25 000 ja 267 000 markkaa.⁸² Rahan maastaviennin estäminen olikin Tornion Lehden mukaan yksi tullin tavoitteista, kuten myös ruplien tuominen maahan. Lehden tietojen mukaan Tornion läpi Ruotsiin on kuljetettu ”25 miljoonaa ruplaa kullassa” määrittelemättömänä ajanjaksona, ja samassa artikkelissa mainitaan myös bolsevikkien salakuljettavan ulkomaille timantteja, mutta

⁷³ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 190/1919, 18/1919 ja 97/1919, TTka Ad1:5. KA.

⁷⁴ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 52/1922, TTka Ad1:7. KA.

⁷⁵ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 10/1927, TTka Ad1:7. KA.

⁷⁶ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 61/1931, TTka Ad1:7. KA.

⁷⁷ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 135/1919, TTka Ad1:5. KA.

⁷⁸ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 250/1919, TTka Ad1:6. KA.

⁷⁹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 15/1929, TTka Ad1:7. KA.

⁸⁰ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 121/1931, TTka Ad1:7. KA.

⁸¹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 75 ja 126/1919, TTka Ad1:5. KA.

⁸² Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 198 ja 207/1920, TTka Ad1:6. KA.

tästä ilmiöstä ei ole tullissa merkkejä. ⁸³Toukokuussa tapahtunut neljännesmiljoonan markan takavarikko oli Tornion Lehdessä uutisarvoinen asia, ja sen mukaan rahat oli takavarikoitu Tornion eteläisellä vahtituvalla haaparantalaiselta virkapukuiselta poliisilta, joka oli kätkenyt setelit sääriinsä sukkien alle. Rahat oli hankittu suomalaiselta yhteyshenkilöltä, ja ne oli tarkoitettu vielä haaparantalaiselle rahajobbarille. Lehdelle tyypilliseen tapaan kaikki asianomaiset, takavarikon suorittanut tullimies mukaanlukien, oli nimetty artikkelissa. ⁸⁴Kyseinen valuuttatakavarikko oli arvoltaan suurin Tornion tullin suorittama yksittäinen takavarikko tarkasteluajalta, ja toiseksi suurin tullijuttu. Valuuttatakavarikkoja ei esiinny vuoden 1920 jälkeen.

Taulukko 4. Takavarikoitu alkoholi tyypeittäin vuosina 1919-1922, litroina⁸⁵

Vuosi	Pirtu ja paloviina	Konjakki	Viini	Aquaviitti	Muut
1919	24	105	191	41	9
1920	13	162	12	93	44
1921	3	71	1	6	5
1922	1	121	23	0	11

Sodanjälkeiset vuodet olivat myös erityisiä kieltolakiajalle siinä, että organisoitu saksalais-virolainen pirtusalakuljetus ei ollut vielä alkanut. Alkoholia tuotiin pääosin Ruotsista, useimmiten muutaman pullon lasteissa ja muun tavaran mukana. 1919 oli viinin salakuljetuksen huippuvuosi, ja konjakki pysyi suosittuna salakuljetustuotteena aina pirtusodan alkuun saakka. Paloviinakin oli Ruotsista tuotua päätellen siitä, että sitä tavattiin muutamaa poikkeusta lukuunottamatta osana isompia salakuljetuslasteja. ”Muut” pitää sisällään punssin, whiskeyn ja kirkkaan viinat tapaiset viinatuotteet sekä likööriesanssit. Viiniä miedompia alkoholijuomia ei takavarikoitu lainkaan tarkasteluaikana.

⁸³TL 20.5.1919

⁸⁴TL 25.5.1920, ”Suuri rahatakavarikko.”

⁸⁵Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:5. KA.

Kieltolakia ja viranomaisresponsia käsittelevässä Tornion Lehden haastattelusarjassa Tornion kaupungin ”eniten tunnettu kunnallismies” kertoi, että väkijuomien salakuljetus on aivan mitätöntä, ja että raittiusolojen kannalta elämä Torniossa ei ole koskaan ollut parempaa. Samassa jutussa haastateltu poliisimestari vahvistaa että viinan tuonti Ruotsista on vähäistä, ja että suhteellisen suuri poliisivoima ja tullivartiosto pitävät salakuljettajat kurissa. Poliisimestari kuitenkin huomauttaa, että virolaista spriitä on tavattu Torniossa saakka, ja että Etelä-Suomessa ja rannikkoseuduilla kieltolaki ei ole ollut niin tehokas. Suurimpina ongelmina poliisimestari pitää Virosta peräisin olevaa salakuljetusta ja lääkärin väkijuomareseptioikeutta.⁸⁶

Taulukko 5. Takavarikoidut elintarvikkeet sokeria ja kahvia lukuunottamatta vuosina 1919-1922, kiloina⁸⁷

Vuosi	Jauhot	Liha & Kala	Voi	Muut
1919	24	105	191	41
1920	13	162	12	93
1921	3	71	1	6
1922	1	121	23	0

Vuosi 1920 on tarkasteluajan tullijuttujen huippuvuosi sekä määrällisesti että rahalliselta arvoltaan. Suurin osa sodanjälkeisen ajan tullijuttuihin liittyy pienten kahvi-, sokeri-, elintarvike-, tai vaatekuormien takavarikkoihin, mutta elintarvikkeiden laajamittaista ja ammattimaisen salakuljetusta harjoitettiin molemmin puolin rajaa.

Muut elintarvikkeet vaihtelevat vuodesta vuoteen. Vuonna 1919 takavarikoitiin muun muassa 371 kiloa kaakaota, ja loput muodostuvat karamellista, riisistä, herneistä ja siirapista. Seuraavana vuonna takavarikoitiin 873 kiloa juustoa⁸⁸, arvoltaan 13095 markkaa, ja lähes sama määrä pippuria⁸⁹. 1921 luvut koostuvat 120 kilosta korppuja⁹⁰, sekä säkillisestä sipulia⁹¹. Vuoden 1922 eräältä naiskaksikolta takavarikoitiin 18

⁸⁶ TL 22.11.1921, ”Kieltolain vaikutukset Ruotsin vastaisella rajaseudulla”

⁸⁷ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:5. KA.

⁸⁸ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 416/1920, TTka Ad1:6. KA.

⁸⁹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 250/1920, TTka Ad1:6. KA.

⁹⁰ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 61/1921, TTka Ad1:7. KA.

⁹¹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 28/1921, TTka Ad1:7. KA.

viinipullon lisäksi 2,2 kiloa kaakaota ja 5,2 kiloa karamellia.⁹² Ne ja kaksi kahvinsalakuuljettajalta takavarikoitua ruisleipää⁹³ muodostavat vuoden vähäisempien elintarvikkeiden saannin.

Koko tarkasteluajan suurin tullijuttu on tullijuttu 250. vuodelta 1920, jossa käsitellään torniolaisen kauppiaan vuosien 1918-1919 aikana harjoittamaa tavaran salakuuljetusta ja myyntiä Ruotsiin. Tullijuttu pitää sisällään lähes 14 000 kiloa voita, 1175 kiloa köyttä, sekä satoja kiloja mausteita, tinaa, lankaa ja saippuaa. Jutussa tavaraa väitetään myytäneen yhteensä yli 100 000 Ruotsin kruunun, eli noin 620 000 vuoden 1920 Suomen markan arvosta.⁹⁴ Tämä salakuuljetusjuttu, kuten muutama muukin voita ja lihaa käsittelevä vuodelta 1920, kuitenkin raukesi ilman tuomiota. Tämyntyyppistä salakuuljetusta löytyi myös muualta Suomessa – Tornion lehdessä kerrotaan Kristiinankaupungista paljastuneen salakuuljetusryhmän, joka oli vienyt Ruotsiin tonneittain voita, juustoa ja lihaa, ja tuonut sieltä satoja säkkeitä kahvia.⁹⁵

Voi ei ollut ainut tuote jota vietiin Suomesta Ruotsiin salaa. Tornion lehdessä kerrotaan vuonna 1919 viranomaisten olevan ”melkein voimattomia” laajan hevossalakuuljetuksen edessä, ja tämän lisäksi kerrotaan lehmiä salakuuljettevan myös Ruotsiin.⁹⁶

Hevossalakuuljetusta kuvataan vuonna 1919 hurjaksi, ja lehdessä kerrotaan ”kaikkien Suomen hevoshuujareiden” olevan paikalla Torniossa.⁹⁷ Ilmiöstä uutisointi vähenee nimenomaisesti hevosten osalta, mutta vuonna 1921 mainitaan yhä hevoset yhtenä Suomesta Ruotsiin vietävänä tuotteena. Tornion lehti kertoo marraskuussa 1919, että Haaparannassa on karanteenissa 18 salakuuljetettua hevosta, arvoltaan 7000-11000 markkaa kappale.⁹⁸ Näiden hevosten yhteenlaskettu arvo on lähes yhtä suuri kuin Tornion tullin toteutuneiden takavarikoiden samana vuonna.

---

⁹² Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 52/1922, TTka Ad1:7. KA.

⁹³ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 29/1922, TTka Ad1:7. KA.

⁹⁴ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 250/1920, TTka Ad1:6. KA.

⁹⁵ TL 30. 11. 1920, ”Suuri salakuuljetuskopla paljastunut Kristiinasta”.

⁹⁶ TL 5.12. 1919, ”Kotieläinten salakuuljetus Ruotsiin.”

⁹⁷ TL 12.12.1919, ”Hevosten salakuuljetus Ruotsiin jatkuu suuressa määrässä”.

⁹⁸ TL 21.11.1919.

Tullimiehen työ oli vaarallista jo ennen pirtusodan alkua. Väkivallan uhka oli aina läsnä, ja salakuljettajat joskus aseistettuja. Tullimiehet ja rajavartijat joutuivat silloin tällöin käsikärhämiin salakuljettajien kanssa⁹⁹, mutta myös tulitaisteluihin operaatioiden yhteydessä. Keskellä kiivainta salakuljetusaikaa, vuoden 1920 huhtikuussa, kerrotaan noin kymmenen miehen ylittäneen rajan Ruotsista Suomeen Tornion Kirkonmäellä. Tullimiehet ampuivat varoituslaukaukset, ja seurauksena joukko hajaantui, ja vaikka osa jäi kiinni kantamuksineen, osan onnistui paeta Ruotsiin ja toisten kohti päämääräänsä Suomeen.¹⁰⁰

Vuoden 1920 tammikuussa ryhmä oululaisia salakuljettajia ratsattiin jäällä Sarwen (oletettavasti nyk. Selkä-Sarvi) saaren lähistöllä, ja molemminpuolisten laukaustenvaihdon jälkeen kolme viidestä salakuljettajasta antautui, ja kaksi pakenivat paikalta Ruotsin puolelle hevosen kanssa. Takavarikkokirjasta näkyy, että tullimiesten käsiin päätyi salakuljettajien japanilainen kivääri ja yhteensä 33 530 markan arvosta tavaraa, mukaanlukien neljä hevosta, 550 kg lampaan ja vasikan nahkoja sekä 300 kilogrammaa voita.¹⁰¹ Tornion tullin virallinen arvio lastin arvosta onkin hämmästyttävän pieni, kun jo yksittäisiä hevosia on muissa tapauksessa arvioitu jopa 10 000 markan arvoiseksi. Tornion lehti puolestaan julisti takavarikoidun lastin noin 100 000 markan arvoiseksi.¹⁰² Kiinnijääneiden salakuljettajien korvattavaksi tuomittiin myös pakooppäässeiden salakuljettajien 31 000 markan arvoiseksi arvioitu kuorma. Asiasta myös epäilty liikemies vapautettiin syytteistä.¹⁰³

Tulitaisteluissa tapahtui myös kuolemantapauksia. Tullimies Antti Isometsää ammuttiin 25.3.1920 yöllä kuolettavasti rintaan tämän ollessa tarkastusmatkalla. Ampujana oli hevosreellä ryhmä humalaisia hevosre'illä salakuljettaja. Aamulla poliisi ja tulliviranomaiset tavoittivat pakomatalla olevat tappajat. Varoituslaukaukset eivät auttaneet, joten tulitus muuttui totiseksi, ja yhtä salakuljettajista ammuttiin keuhkoon

---

⁹⁹ TL 28.5.1920

¹⁰⁰ TL 9.4.1920.

¹⁰¹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 13/1920, TTka Ad1:6. KA.

¹⁰² TL 13.1.1919 ”Suuria tullitakavarikkoja Tornionjokisuulla”

¹⁰³ TL 24.2.1920, ”Merellä tuonnoin tapahtunut suuri salakuljetus”

haavoittavasti.¹⁰⁴ Kaikki neljä tunnustivat olleensa läsnä kuolettavassa ampumavälikohtauksessa, mutta lopulta vain ampuja – itsekin luodin keuhkoon saanut mies – tuomittiin murhasta.¹⁰⁵ Tullivartija Isometsän tapaus sai lehdestä runsaasti palstatilaa, eulogian ja hautajaisraportinkin.¹⁰⁶

Silmäyksen virkamiesten aseenkäyttökulttuuriin antaa vuonna 1921 kuvaa Tornion lehden humoristishenkinen artikkeli, jossa otsikolla ””Salakuljettaja” ammuttu Torniojoella” kerrotaan kuinka ketun tepastellessa Ruotsin puolelta Suomeen tullimiehet päättivät takavarikoida selvästi salakuljetetun turkin ja ampuivat ketun.¹⁰⁷ Seuraavana vuonna uutisoidaan myös, kuinka Kolarilla tullivartija oli tuomittu murhasta ammuttuaan metsänvartijan, ja että uhrin omaiset pitivät tullivartijaa syyntakeettomana.¹⁰⁸

Kuolettavia onnettomuuksiakin tapahtui virantoimituksessa. Kolarissa palvelleen tullimieskaksikon kerrotaan rakentaneen tukkipuista lautan jouduttaakseen matkaa vartiopaikalle. Lautta oli liian kiikkerä toiselle tullimiehistä, ja tämä jatkoi matkaansa kävellen. Lautalla kulkenut tullimies katosi, ja tämän epäiltiin hukkuneen, koska kolmen päivän jälkeenkään miehestä ei ollut kuulunut, ja lautan oli nähty ajelehtivan alas Tornionjokea.¹⁰⁹

Salakuljettajien käyttämistä keinoista uutisoitiin yksityiskohtaisesti, vaikka mahdollista piiloittamista ei takavarikkopöytäkirjaan aina merkitty. Ajoittain lehdessä kerrottiin myös paikkoja, jossa salakuljetus on erityisen vilkasta, esimerkiksi Tornion lehti kertoo kuinka Karungin takamailla salakuljetus on vilkasta ja järjestäytyntä, ja että salakuljettajilla on käytössään vahteja ja asemapaikkoja tavaran eteenpäin viemiseksi.¹¹⁰

---

¹⁰⁴ TL 26.3. 1920, ”Werityö Wojakkalassa”.

¹⁰⁵ TL 9.7. 1920.

¹⁰⁶ TL 16.4. 1920.

¹⁰⁷ TL 11.11.1921, ””Salakuljettaja” ammuttu Tornionjoella”.

¹⁰⁸ TL 17.11. 1922.

¹⁰⁹ TL 19.5. 1922.

¹¹⁰ TL 30.4. 1920.

Tätä tukee myös se että osassa takavarikoita mainitaan tavaran löytyneen hylätyistä tai autoista ladoista ja taloista.

Erikoisvarusteiden ja luovien piilotustapojen käyttö oli salakuljettajille tuttuja. Vuonna 1919 suojelupoliisi huomasi lumipuvuissa kulkevia ruotsalaisia väkijuomakuljettajia¹¹¹. Pieniä kuormia piilotettiin vaatteisiin ja ajopeleihin, kiinnijääneistä esimerkkeinä pellavapakkojen kääriminen vartaloiden ympärille¹¹², ja kahvin kuljettaminen reen valejohdan alla.¹¹³ Suuremmista kätkötapauksista kerrottuina on höyrylaiva Woiman tapaus vuodelta 1920, jossa 184 kiloa sokeria ja 82 kiloa kahvia oli piilotettu konehuoneeseen halkojen alla ja höyrykattilan päälle.¹¹⁴ Vuonna 1919 säännösteltyä sokeria yritettiin tuoda maahan 411 kilogrammaa tervatynnyrissä, vaikka takavarikkopöytäkirja ei kerro oliko kyseessä neljä Rostokin mitta¹¹⁵ täyttävää tynnyriä.¹¹⁶

Sodasta toipuminen, tuotteiden yleistyminen ja vapautuminen jälleen kuluttajamarkkinoille ilman myyntirajoituksia tai hintasäätelyä, sekä Ruotsin kruunun korkea kurssi johtivat siihen, että salakuljetus luoteisrajalla hiljeni huomattavasti vuoden 1920 jälkeen. Saksalaista pirtua ei vielä maahantuotu Perämeren alueella, ruotsalaiset tuotteet olivat kalliita ja vienti Ruotsiin vaivatonta.¹¹⁷ Poikkeuksen tähän teki kahvi, joka pysyisi salakuljetusartikkelina tulevinakin vuosina, ja jonka jakeluverkostot ulottuivat Torniojoelta Rovaniemelle saakka, jossa Pohjois-Suomen salakahvikaupan keskuksen väitettiin olevan, ja josta takavarikoitiin tonneittain kahvia vuosittain.¹¹⁸

---

¹¹¹ TL 1.4.1919.

¹¹² Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 348/1920 TTka Ad1:6. KA. ja TL 12.10.20.

¹¹³ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 52/1922 TTka Ad1:7. KA. ja TL 4.4.22.

¹¹⁴ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 361/1920 TTka Ad1:6. KA. ja TL 26.10.20.

¹¹⁵ Standardisoitu tervatynnyrien mitta oli 125 litraa, eli ns. ”Rostokin mitta”. Grönroos et al., 131.

¹¹⁶ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 248/1919 TTka Ad1:5 KA.

¹¹⁷ TL 25.6. 1921. ”Salakuljetus Ruotsin rajalla ei enää kannata”.

¹¹⁸ TL 21.1. 1921. ”Huomattavia kahvi -ja väkijuomatakarikoita”.

2.2 Olojen vakiintuminen ja pirtusodan alku 1922-1929

Vuosi	Tullijuttujen määrä	Takavarikkojen arvo, mk	Takavarikoidun alkoholin määrä, litroja	Takavarikoidun kahvin määrä, kg	Takavarikoidun sokerin määrä, kg
1923	74	100 376	28	2 433	0
1924	50	170 281	2 941	3 068	0
1925	49	134 967	246	2 449	38
1926	54	78 779	627	2 485	3
1927	44	32 056	310	741	8
1928	41	33 869	109	207	1
1929	31	37 798	51	784	4

1920-luvun keski- ja loppuvuodet olivat salakuljetuksen todellista lama-aikaa, ja tämä näkyi takavarikoiden määrän lisäksi salakuljetettujen tuotteiden valikoimassa. Kahvi ja alkoholi olivat volyyymiltään ylivoimaisesti suurimmat takavarikkoartikkelit. Arvokkaita takavarikkoja olivat myös kuljetusvälineet, veneet, hevoset, reet, ja vuonna 1926 jopa Ford-merkkinen auto jota käytettiin pienimuotoisessa 65 nuuskarasian salakuljetuksessa¹¹⁹.

Kieltolakiajan alkuvuosina tonneittain takavarikoidun sokerin salakuljetuksen käytännöllinen loppuminen heijastuu tullijuttujen määrässä. Salakuljetuksen huippuvuonna 1920 kirjattiin 432 tullijuttuja, joista 158 piti sisällään sokeria salakuljetustuotteena. Ylivoimaisesti suurin osa silloisista takavarikoista oli repussa kuljetettuja alle kahdenkymmenen kilon sokerilasteja, joissa usein oli mukana muutama kilo kahvia. Sokeri oli myös arvoltaan vähäistä kymmenen markan kiloarvoltaan, kahvin ollessa noin kolme kertaa arvokkaampaa.¹²⁰

¹¹⁹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 38/1926 TTka Ad1:7. KA.

¹²⁰ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:7. KA.

Vuosina 1923-1929 vähäinen reppusalakuljetus koostui lähes yksinomaan kahvista, ja lasteissa oli vain ajoittain mukana jauhoja toisena salakuljetustuotteenaan. Aikajakson ainoa suurempi sokeritakavarikko oli vuonna 1925 tapahtunut 36 kilon sokeritakavarikko, jossa takavarikoitiin myös tulitikkuja, sukset ja kelkka.¹²¹ Muut sokeritakavarikot olivat kaikki osana kahvi -tai jauhokuormaa. Kahvia kuljetettiin yleensä yksin.

Taulukko 6. Takavarikoitu alkoholi tyypeittäin vuosina 1922-1929, litroina.¹²²

Vuosi	Pirtu ja paloviina	Konjakki	Viini	Aquaviitti
1923	1	10	5	4
1924	2929	7	0	0
1925	202	22	20	0
1926	622	4	1	0
1927	305	2	1	0
1928	93	7	7	0
1929	47	2	1	0

Tornion tulli liittyi pirtusotaan vuonna 1924. Tuona vuonna takavarikoidusta pirtusta 2874 litraa koostuvat kolmesta takavarikosta. Ensimmäinen tapahtui lokakuun 5., kun tullimiehet takavarikoivat raittiusseuran ilmoituksesta Herakarilta risukkoon piiloitetun 874 litran pirtukätkön.¹²³ Vuoden toisessa tapauksessa marraskuun 13. päivänä tullimiehet saivat Pajukaren saarella kiinni neljän hengen moottoriveneen 1250 litran pirtukuormassa. Pirtulasti ja petrooli hinnoitettiin 26 205 markan arvoiseksi, moottorivene 36 000 markan.¹²⁴ Kolmannessa tapauksessa 6.12. takavarikoitiin Pihlajasaaresta 750 litraa pirtua.¹²⁵

Merellistä oli pirtun salakuljetus muinakin vuosina. Vuonna 1925 150 litraa pirtutakavarikoista tuli yhdestä soutuveneestä, joka sekin takavarikoitiin. Samana vuonna takavarikoitiin pirtunkuljetukseen käytetty moottorivenekin, arvoltaan 50 000

¹²¹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 8/1925 TTka Ad1:7. KA.

¹²² Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:7. KA.

¹²³ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 38/1924 TTka Ad1:7. KA. ja TL 80. 10.10.

¹²⁴ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 43/1924 TTka Ad1:7. KA.

¹²⁵ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 44/1924 TTka Ad1:7. KA.

markkaa, eli runsas kolmannes koko vuoden takavarikkojen arvosta. Samoin vuonna 1926 yhteydessä 300 litraa pirtua takavarikoitiin veneen kanssa, ja 90 litraa löytyi kätköstä Martinkarilla.

1927 saatiin kiinni seitsemän miestä pirtukaravaanissa Alatorniolla, kantamuksinaan 130 litraa pirtua. Miehet oli pestattu Kemissä, ja olivat matkalla kantamuksineen Rovaniemelle.¹²⁶ Samana vuonna takavarikoitiin myös 20 litraa veden alla säilytettyä pirtua Vuotisaaren edustalta.¹²⁷ 1928 Alatornion saaristosta löydettiin 78 litraa spriitä¹²⁸, sekä toisessa tapauksessa moottorivene varusteineen, tällä kertaa 8000 markan arvoinen.¹²⁹ Tornio oli pirtun maahantuontipaikka, vaikkakin huomattavasti Kemiä tai Oulua vähäisempi.

Itämerellä liikkuvista pirtualuksista oltiin hyvin tietoisia, ja niistä uutisoitiin Tornion paikallislehdissäkin. Vuonna 1923 tullivene Tornio kävi jopa tarkastamassa aluevesirajojen ulkopuolelle ankkuroidun spriiristeilijän. Toimenpiteisiin ei ryhdytty, koska tullimiehet eivät katsoneet valtuuksiensa ulottuvan alukselle. Tullimiehille tarjottiin pirtua läksiäislahjaksikin.¹³⁰

Vuosikymmenen loppupuolen väheneminen korreloi Ahvenanmaan ja manner-Suomen välisen Kihdin merenselän sulun kanssa. Perä-Pohja uutisoi 4.9.1927 kuinka pirtulaivat eivät pääse helposti Perämerelle, ja että meren kautta tulee pirtua vain vähän.¹³¹ Tilanteesta uutisoidaan seuraavinakin vuosina, kunnes vuoden 1929 joulukuussa lehdessäkin todetaan sulun osoittautuneen riittämättömäksi. Tornion tullissa tilanne oli kuitenkin valtakunnallisella tasolla rauhallinen pitkään, sillä Perä-Pohjassa uutisoitiin vuoden 1928 olleen väkijuomakuljetuksen huippu vuosi, ja valtakunnallisten

---

¹²⁶ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 17/1927 TTka Ad1:7. KA. ja PP 18.6.1927.

¹²⁷ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 25/1927 TTka Ad1:7. KA. ja PP 3.7.1927.

¹²⁸ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 24/1928 TTka Ad1:7. KA.

¹²⁹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 28/1928 TTka Ad1:7. KA.

¹³⁰ TL 17.8.1923, ”Spriiristeilijä Pohjanlahden perukoilla”.

¹³¹ PP 4.9.1927.

alkoholitakavarikkojen kasvaneen lähes miljoonaan litraan vuoden 1927 635 589 litrasta.¹³²

Taulukko 7. Takavarikoidut elintarvikkeet sokeria ja kahvia lukuunottamatta vuosina 1923-1929, kiloina.¹³³

Vuosi	Jauhot	Liha & Kala	Voi	Muut
1923	1	10	5	4
1924	2929	7	0	0
1925	202	22	20	0
1926	622	4	1	0
1927	305	2	1	0
1928	93	7	7	0
1929	47	2	1	0

1920-luvun läpi elintarvikkeita takavarikoitiin suhteellisen vähän, ja erityisesti reppusalakuljetus oli hyvin vähäistä. Vuoden 1923 jauhotakavarikoista 4 700 kiloa tulee yli sadan kilon takavarikoista, suurimpana 1800 kilon, arvoltaan 5670 markkaa. Myös suurin osa Muut-sarakkeen takavarikoista on jyvätavaraa – vuonna 1923 määrästä on 135 kiloa jauhamatonta ruista, vuonna 1924 520 kiloa ohrajyviä, ja vuonna 1926 koko 106 kilon määrä on riisiryönejä. Muu takavarikoitu muu-tavara on pieniä määriä sekalaisia tuotteita: teetä, ananaksia, hummerisäilykkeitä ja siirappia.

Lihaa ei takavarikoitu 1923-1929 lainkaan. Ainoa verrattava takavarikkoartikkeli on silakka, joka koostaa kaikki sarakkeen tuotteet. Vuosina 1924 ja 1928 tapahtui molempina yksi silakkatakavarikko¹³⁴, ja vuonna 1926 kaksi noin sadan kilon silakka takavarikkoa.¹³⁵ Tornion Lehdessä vuonna 1921 mainitusta voim ja lihan salakuljetuksesta Ruotsiin ei ole enää merkkiäkään, ei tullijutuissa eikä sanomalehdissä.

¹³² PP 14.12. 1927.

¹³³ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:7. KA.

¹³⁴ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 28/1924 ja 29/1928 TTka Ad1:7. KA.

¹³⁵ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 10 ja 11/1926 TTka Ad1:7. KA.

Vuosikymmenen loppupuolella ilmaantui uusia salakuljetusartikkeleita. Pukkiturkit olivat tuhannen markan arvoisia per kappaale, ja niitä jäi kiinni yhteensä 22 kappaletta. Vuosina 1926-1929 takavarikoitiin neljä gramofonia ja kymmenen kappaletta levyjä. Perä-Pohjassa mainitaankin vuonna 1929, että pukkiturkkeja, gramofoneja, kahvia ja nuuskaa salakuljetetaan niiden korkeiden tullien vuoksi.¹³⁶

Tarkasteluensimmäinen ensimmäinen autotakavarikko tapahtui vuonna 1926, kun 65 rasiaa nuuskaa kuljettaneen talokkaanpojan Ford-auto takavarikoitiin.¹³⁷ Lehdessä kerrotaan, että rajan yli olisi salakuljetettu osiin purettu auto vuonna 1928 Kuivakankaalla, noin seitsemänkymmentä kilometriä Tornioista pohjoiseen, mutta tullivartijat löysivät paikalta ainoastaan autonkumeja uunin taakse piiloitettuna.¹³⁸ Tullijuttua asiasta ei tehty.

Huomattavia tullijuttuja 1920-luvulla olivat puutavaratakavarikot. Vuonna 1923 takavarikoitiin 215 kappaletta sahapuita, arvoltaan 7 525 markkaa.¹³⁹ Seuraavana vuonna merkittiin tullijuttu, joka käsitteli 519 sahapuun salakuljetusta, ja jonka arvoksi merkittiin 24 920 markkaa.¹⁴⁰ 1925 käsiteltiin myös 285 sahapuun tapausta, arvoltaan 13 680 markkaa.¹⁴¹

Rahalliselta arvoltaan suurimmat takavarikot vuosina 1923-1929 olivat 50 000 markan arvoisen moottoriveneen takavarikko vuonna 1925¹⁴², 1924 käsitelty 1767 kahvikilon salakuljetustapaus, yhteensä 35 340 markan arvosta¹⁴³, jo aiemmin mainittu 1924 käsitelty 24 920 markan arvoinen sahapuujuuttu, ja 1926 kauppiaan harjoittama monivuotinen kahvinsalakuljetus, yhteensä 1640 kahvikiloa 25 000 markan arvosta¹⁴⁴. Suurissa kahvijutuissa kyse oli usein monivuotisesta salakuljetuksen jatkumisesta.

---

¹³⁶ PP 5.1.1927.

¹³⁷ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 38/1926 TTka Ad1:7. KA.

¹³⁸ Perä-pohja 28.4. 1928.

¹³⁹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 48/1923 TTka Ad1:7. KA.

¹⁴⁰ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 3/1924 TTka Ad1:7. KA.

¹⁴¹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 15/1925 TTka Ad1:7. KA.

¹⁴² Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 17/1925 TTka Ad1:7. KA.

¹⁴³ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 2/1924 TTka Ad1:7. KA.

¹⁴⁴ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 34/1926 TTka Ad1:7. KA.

Suomesta Ruotsiin suuntautuva salakuljetus oli sanomalehtitietojen perusteella vilkasta. Tornion Lehdessä uutisoitiin Kiirunassa tehdyn 4000 tupakkapaperossitakavarikon epäiltyjen olleen torniolaisia vuonna 1923.¹⁴⁵ Tämä oli kuitenkin pientä verrattuna vuosikymmenen lopun tupakkaoikeudenkäynteihin Ruotsissa, sillä 1928 käsiteltiin Haaparannan rajatullioikeudessa 28 500 tupakan autolla suoritettua salakuljetusjuttuja, sekä useampia pienempiä tupakkatapauksia.¹⁴⁶

Perä-Pohjassa uutisointi Ruotsiin suuntautuvasta tupakkasalakuljetuksesta oli suurimmillaan vuonna 1929 – ruotsalaisesta navetasta paljastui suomalaisten savukkeiden pakkausoperaatio Korpilompolossa, jossa takavarikoitiin 29 500 savuketta¹⁴⁷, Haaparannan rajatullioikeudessa käsiteltiin samana syksynä useita salakuljetusjuttuja tupakan kuljetuksesta: 37 000 ja 5 000 savukkeen¹⁴⁸, 18 000, 2 000 savukkeen ja ”useampia pienempiä” tapauksia¹⁴⁹, sekä vielä 2 500 ja 5 000 ja pienempien tupakkaerien salakuljetustapauksia¹⁵⁰. Samoissa oikeusistunnoissa syytettiin ihmisiä sarkakankaan, alkoholin ja hevosten tuomisesta Suomesta.

Tornion tullissa savukkeita ei takavarikoitu vuoden 1922 jälkeen, mutta sen aikaista 0,45 markan savukkeen arvoa käyttäen 1928 ja 1929 uutisoiduissa tupakkatakavarikoissa -ja oikeudenkäynneissä paljastuneiden savukkeiden arvo olisi laskennallisesti 57 375 markkaa, joka on suurempi summa kuin Tornion tullin takavarikointien määrä kumpanakaan vuonna. Länsirajan salakuljetuksen voi 1920-luvun lopulla väittää olevan Suomesta Ruotsiin suuntautuvaa ainakin tällä perusteella. Suomalaiset viranomaiset joko eivät olleet kiinnostuneet tämänsuuntaisesta salakuljetuksesta, tai eivät saaneet kiinni Ruotsiin meneviä salakuljettajia.

Tupakkaa rahallisesti merkittävämpi salakuljetustuote Ruotsiin oli kuitenkin hevoset. 1925 uutisoidaan suomalaisten hevosten olevan korkeatasoisia, mutta hintavaihtelun

---

¹⁴⁵ TL 2.12.1923.

¹⁴⁶ PP 22.5.1928.

¹⁴⁷ PP 16.10.1929.

¹⁴⁸ PP 18.10.1929.

¹⁴⁹ PP 20.10.1929.

¹⁵⁰ PP 20.12.1929.

olevan kovaa, kolmestatuhannesta kuuteentuhanteen markkaan.¹⁵¹ Seuraavana vuonna mainitaan ruotsalaisten rajapäällämiesten takavarikoineen kolme suomalaista hevosta.¹⁵² Hevosten salakuljetuksesta ei tämän jälkeen ole mainintoja ennen joulukuuta 1927, jolloin äänenpainot asiasta ovat varsin voimakkaita. Hevosia kerrotaan vietävän Ruotsin malmi -ja tukkiseudulle enemmän salateitse kuin tullin kautta.¹⁵³ Pari päivää myöhemmin uutista seurataan isommalla jutulla, jossa väitetään kenties liiotellen, että Ruotsiin viedään laillisesti vain ”murto-osa” hevosista, vaikka lokakuusta alkaen laillisestikin maahan on tuotu 128 hevosta. Salakuljetuksen syyksi esitetään anemia-epidemiasta johtuvaa karanteenikäytäntöä, jonka vuoksi hevosten täytyy odottaa kolme päivää Haaparannan karanteenitallissa.¹⁵⁴

Hevossalakuljetusuutisointi jatkuu 1928 huhtikuussa. Perä-pohjassa mainitaan väitettävän, että Ruotsiin viedään kymmenkuntakin hevosta päivässä, ja että salakuljetuksen estäminen on miltei mahdotonta, koska Torniojoen yläjuoksulla on niin monta soveltuvaa ylityspaikkaa.¹⁵⁵ Tornion tulli takavarikoi vuosina 1923-1929 ainoastaan yhden hevosen joka ei liity suoraan kahvin tai alkoholin salakuljetukseen, vuoden 1929 heinäkuussa.

Jos Suomen puolella hevossalakuljetuksen estämiseen ei otettu toimia, Ruotsissa siihen suhtauduttiin vakavasti. Perä-pohjassa uutisoidaan marraskuussa 1928, kuinka Ruotsi ottaa käyttöön panttijärjestelmän, jossa hevosella rajan ylittävän henkilön pitää antaa hevosten arvoa vastaava summa pantiksi, jonka saa takaisin palattuaan Suomen puolelle. Ylittäessä rajan hevosten kanssa pitää myös välittömästi ilmoittautua lähimmälle tullimiehelle. Haastateltu tullinhoitaja sanoo että varovaisimmankin arvion mukaan Suomesta on Ruotsiin salakuljetettu viime talven aikana 600 hevosta, ja että määrä voi helposti nousta tuhanteenkin.¹⁵⁶

---

¹⁵¹ TL 31.3.1925.

¹⁵² TL 23.4.1926 ”Suomalaisia hevosia salakuljetetaan Ruotsiin”.

¹⁵³ PP 16.12.1927.

¹⁵⁴ PP 18.12. 1927.

¹⁵⁵ PP 18.4. 1928.

¹⁵⁶ PP 30.11.1928 ”Ruotsin uusiin rajamääräyksiin on syynä hevosten salakuljetus”.

Mikäli ruotsalaisen tullimiehen arviot pitävät paikkansa, talvella 1927-1928 salakuljetettujen hevosten arvo Suomessa olisi ollut vuoden 1925 arvion mukaan 1 800 000 – 6 000 000 markkaa, joka suuruudeltaan on verrattavissa kaikkien Tornion tullin suorittamien takavarikkojen ja käsittelemien tullijuttujen rahalliseen arvoon, koko kieltolakiainakana.

Hevossalakuljetus näyttää kuitenkin kuihtuvan huippuvuotensa jälkeen. Tammikuussa 1929 uutisoidaan, kuinka tiukan vartioinnin ja salakuljetuksen hankaloittamisen vuoksi kummaltakaan puolen rajaa ei ole takavarikoitu yhtään hevosta kuluvana talvena, vaikka suomalaisten hevosten kysyntä on yhä suurta Pohjois-Ruotsin kotimaisten hevosten keskuudessa esiintyvän tarttuvan verenvähyytaudin vuoksi.¹⁵⁷ Viikko päivää myöhemmin salakuljetusta käsittelevässä artikkelissa kerrotaan hevosia vietäneen Ruotsiin laillisesti 290 vuonna 1928, ja laittomasti arviolta 600 kappaletta. Hevossalakuljetuksen sanotaan hiipuneen, ja nykyään Ruotsiin viedään savukkeita ja sarkaa, ja sieltä haetaan kahvia.¹⁵⁸ Vuoden 1929 aikana uutisoidaan vielä yhteensä seitsemästä salakuljetetusta hevosesta Ruotsissa.¹⁵⁹

Paikallislehdet jatkoivat pirtusotauutisointia läpi 1920-luvun, ja suurista takavarikoista, jännittävästä kohtaamisista salakuljettajien kanssa, luvuista ja tilastoissa uutisoitiin Torniossakin. Tämän lisäksi palstatilaa saivat paikallsten tullimiesten lausunnot, kuulumiset, vakinaistamiset, eläköitymiset ja kohtamat sattumukset. Väkivaltalla oli läsnä tullivirkailijoiden työssä paitsi takavarikkoja tehdessä, myös muuten virkaa toimittaessa.

Tammikuussa 1923 kaksi miestä ryöstivät Kolarista Rovaniemelle matkaavan tullivirkailijan, joka sai haavoja kaulaansa ja käsiinsä, mutta selviytyi.¹⁶⁰ Seuraavan vuoden joulukuisessa yössä tullivartija lähestyi tarkastamaan luvattomasta paikasta rajaa ylittävää miestä, joka veti esiin puukon, haavoitti tullimiestä viiltämällä ja lähti pakoon

¹⁵⁷ PP 4.1. 1929 ”Hevosia viedään edelleen Tornion kautta Ruotsiin” .

¹⁵⁸ PP 10.1. 1929 ”Hevosten salakuljetus Suomesta Ruotsiin on nykyään vähäpätöistä”.

¹⁵⁹ PP 15.5.1929, 18.10. 1929, ja 20.12.1929.

¹⁶⁰ TL 15.1. 1923.

takaisin Ruotsin puolelle. Puukottajan kantamuksista jäi jälkeen hattu, kalossit ja naisten villatakki.¹⁶¹

Kieltolakiajan suurin aseellinen taistelu Tornion pirtusodassa oli vuoden 1926 marraskuun lopulla Maasarwella tapahtunut kohtaaminen, jossa torniolainen tullivartio huomasi moottorilaivan ankkuroivan saaren eteläpäätyyn. Tullimiehetkin nousivat maihin välimatkan päähän ja alkoivat lähestyä myöskin veneellä saarelle saapuneita seitsemää salakuljettajaa. Kiväärein varustetut vartijat kuitenkin huomasivat lähestyvät tullimiehet, ja salakuljettajat pakenivat takaisin laivalleen. Laivaansa päästyään salakuljettajat avasivat kertoman mukaan tulen tullimiehiä kohti, johon tullimiehet vastasivat. Kivääritulen suojissa salakuljettajat pääsivät pakenemaan merelle, mutta sadoista ammutuista laukauksista huolimatta haavoittuneita tai kuolleita ei tiedetty tulleen kummallekaan puolelle. Tullimiehet löysivät Maasarwelta maahan haudattuna viisi kappaletta kymmenen litran pirtukanistereita.¹⁶²

1927 maaliskuussa voimakkaat rajatullivartijat yrittivät pysäyttää hurjastelevaa rekikuormallista miehiä tarkastusta varten, mutta nämä eivät suostuneet siihen ja jatkoivat matkaansa. Kun tullimiehet tavoittivat miehet erään talon pihalla, yksi miehistä löi yhtä tullivartijoista. Aseiden tullessa esille vakavampaa ei tapahtunut, mutta miehet asetettiin syytteen virkamiehen vastustamisesta.¹⁶³

Saman vuoden huhtikuussa Ylitornion tullivartijat olivat toimittamassa muutamaa yleistä naista nimismiehelle, ja tapauksen yhteydessä muutamat paikalliset miehet suuttuivat niin, että he ryhtyivät ahdistelemaan tullimiehiä. Yksi tullivartijoista ampui aseellaan erästä miestä kohti, lävistäen tämän käden ja hipaisten päätä, haavoittaen miestä.¹⁶⁴

---

¹⁶¹ TL 30.12. 1924.

¹⁶² PP 19.11. 1926. ”Sotaisa kahakka salakuljettajien ja tullivartijain välillä.”

¹⁶³ PP 22.3. 1927.

¹⁶⁴ PP 8.4. 1927.

1927 elokuun yössä tapahtui myös Alatorniolla ampumavälikohtaus salakuljettajien ja tullimiesten välillä. Pyöräillessään maantietä pitkin kaksi tull miestä tulivat auton ohittamiksi, ja sivuttaessaan virkamiehet autosta ammuttiin kaksi laukausta. Tullivartijat tunnistivat auton tunnettujen pirtunkuljettajien ajoneuvoksi, ja lehdessä arvellaan motiivina olleen vihanpurkaus tullivartijoita kohtaan, jotka oli mahdollista valoisassa yössä autossaolijat tunnistaa.¹⁶⁵

---

¹⁶⁵ PP 9.8. 1927.

2.3. Pirtusota ja salakuljetuksen uusi nousu 1930-1932

Vuosi	Tullijuttujen määrä	Takavarikkojen arvo, mk	Takavarikoidun alkoholin määrä, litroja	Takavarikoidun kahvin määrä, kg	Takavarikoidun sokerin määrä, kg
1930	32	151 334	5 055	177	177
1931	127	71 786	9	2 886	1 549
1932	129	60 379	1	1925	1 204

1930-luvun alun pelkkiä takavarikkomääriä -ja arvoja tarkastellessa saa jokseenkin vääristyneen kuvan tilanteesta. 1.6.1930 pirtun meriteitse tapahtuva salakuljetus siirtyi merivartiolaitykselle, ja tämä selittää paitsi 1931 ja 1932 tapahtuneen takavarikoidun alkoholin romahduksen, myös muiden takavarikkojen kasvun. Koska merivalvonta ja siellä tehtävät takavarikot eivät enää kuuluneet tullille, ja sisämaassa alkoholin takavarikot hoiti pääasiassa poliisi, aikaa ja prioriteetteja riitti muillekin tuotteille.

Kieltolain päättyminen 5. 4. 1932 ei suinkaan lopettanut pirtun salakuljetusta Suomeen. Vielä marraskuussa 1932 Suomessa takavarikoitiin yhteensä 61 568 litraa spriitä tullihallituksen tietojen mukaan, ja merivartiolaityks suoritti yhä säännöllisesti takavarikkoja.¹⁶⁶ Joulukuun lopussa lehti käyttää vielä vielä tiukempaa sanamuotoa otsikossaan ”Pirturintamalla on tilanne nykyisin vakavampi kuin pitkiin aikoihin.”, ja haastateltu merivartiolaityksen apulaispäällikkö kertoo pirtunkätkemisen olevan yhä yleistä, kuljetustapojen monipuolisia, ja että pirtualukset ovat järjestelmällisesti levittäytyneet mahdollisimman kauas toisistaan takavarikkojen hankaloittamiseksi.¹⁶⁷

Joulukuussa 1932 Pohjois-Pohja oli haastatellut rajaviskaalia, joka kertoi että sokerin salakuljetus johtuu siitä että se on Ruotsissa puolta halvempaa kuin Suomessa, ja että kahvinkin salakuljetuksellakin ansaitsee ”hyvästi”. Samoin rajaviskaali kertoo, että

¹⁶⁶ Pohjois-Pohja 8.12.1932. Jakossa PPoh.

¹⁶⁷ PPoh 29.12. 1932.

viinaa ja muita väkijuomia viedään Ruotsiin huomattavia määriä, koska siellä väkijuomien saanti on vaikeampaa kuin Suomessa.¹⁶⁸

Marraskuussa 1930 tulivat myös voimaan kahvin, sokerin ja voin tullikorotukset, jossa tullia nostettiin vastaavasti kaksi, yksi ja yksi markkaa kilolta. Myös liha, jauhot, bensiini ja muut tuotteet saivat joidenkin kymmenien pennien korotukset tulliinsa.¹⁶⁹ Helmikuussa 1931 uutisoidaankin tullimaksujen noston vaikutuksesta – kahvin ja sokerin salakuljetus on ”tuntuvasti vilkastunut”. Artikkelissa mainitaan myös, että tuotteita salakuljetetaan myytäväksi eteenpäin aina Rovaniemellä saakka. Maintaan myös, että pohjoisrajan rajatullivartiosto saa käyttöönsä lumiliitäjän, eli telaketjuilla varustetun auton.¹⁷⁰

Kahvin, sokerin ja jauhojen salakuljetuksen yleistymisen uudelleen johtaa myös reppusalakuljetuksen paluuseen, jossa suurin osa tullijutuista koskee pieniä, alle kahdenkymmenen kilon kuormia. Yli 10 000 markan arvoisista tullijutuista viisi on vuodelta 1930, ja ne kaikki koskevat pirtua. Muilta vuosilta näitä tapauksia on yhteensä kaksi, isompi kahvi -ja sokerijuttu vuodelta 1931, ja kolmen miehen kahdella hevosella ajama rekikuormallinen kahvia ja sokeria vuodelta 1932.

Uusia salakuljetustuotteita ei 1930-luvun alkuvuosina ei juurikaan näy. Yksi pukkiturkki takavarikoitiin vuonna 1930, ja vuonna 1932 jälleen yksi gramofoni. Uusia ajoneuvoja nähdään jonkin verran: ajoporoja takavarikoidaan yhteensä 12 kappaletta kolmen vuoden aikana ja tulli arvottaa ne 200-250 markan arvoisiksi, polkupyöriä neljä kappaletta, arvoltaan 200-600 markkaa.

---

¹⁶⁸ PPoh 3.12.1932 ”Salakuljetus nykyisin lamassa Tornionjokilaaksossa.”

¹⁶⁹ PPoh 18.11. 1930.

¹⁷⁰ PPoh 29.1. 1931 ”Salakuljetus pohjoisrajalla on vilkastunut.”

Taulukko 8. Takavarikoitu alkoholi tyypeittäin vuosina 1930-1932, litroina¹⁷¹

Vuosi	Pirtu ja paloviina	Konjakki	Viini	Aquaviitti
1930	5042	1	5	0
1931	2	3	4	0
1932	0	0	0	0

Vuoden 1930 tullin suorittamien pirtujuttujen lisäksi alkoholitakavarikkoja oli vähän, ja nekin olivat korkeintaan muutaman pullon kokoisia. Lisäksi pirtua lainkaan sisältämättömiä alkoholitakavarikkoja oli vuonna 1930 vain kaksi, joista ensimmäinen oli kauppatarkastajan tuoma konjakkipullo¹⁷², ja toinen yhden viini -ja punssipullon takavarikointi tuntemattomalta vastaajilta¹⁷³. Loput olivat yhteydessä pirtutrokaukseen.

Alatornion Laivaniemi näytti olevan vuoden 1930 pirtutrokauksen keskuspaikka, koska sieltä löydettiin vuoden aikana useita pirtukätköjä, yhteensä 2335 litran edestä. Pirtua löytyi työmiehen torpasta¹⁷⁴, läheisestä saaristosta¹⁷⁵, makasiinirakennuksesta¹⁷⁶, mereen upotettuna pirtusiimalla¹⁷⁷, ja saarimökin kellariin kätkeytynä¹⁷⁸. Tornion tullin ainoa pirtuautotakavarikko tapahtui myös Laivaniemessä, kun tullimiehet ampuivat kylätietä kulkevasta Flint-autosta eturenkaan, ja auto suistui ojaan ja kyydissä olleet kaksi miestä ryntäsivät metsään onnistuneesti pakoan. Autosta löytyi 520 litraa pirtua.¹⁷⁹

Muitakin suuria takavarikkoja tuli Tornion saaristosta. Röytän Huiturinsaaren lähellä tehtiin kesällä 920 pirtulitran takavarikko, jossa merenalaisen kätkön paljasti myrskyn

¹⁷¹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:7. KA.

¹⁷² Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 23/1930 TTka Ad1:7. KA.

¹⁷³ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 31/1930 TTka Ad1:7. KA.

¹⁷⁴ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 2/1930 TTka Ad1:7. KA.

¹⁷⁵ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 3/1930 TTka Ad1:7. KA. ja PP 12.1. 1930.

¹⁷⁶ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 4/1930 TTka Ad1:7. KA. ja PP 14.1. 1930

”Laivaniemestä yhä pirtua”.

¹⁷⁷ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 27/1930 TTka Ad1:7. KA. ja PP 29.10.1930 ”Jälleen pirtulöytö Laivaniemessä”.

¹⁷⁸ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 28/1930 TTka Ad1:7. KA. ja PP 2.11.1930.

¹⁷⁹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 24/1930 TTka Ad1:7. KA. ja PP 26.9.1930.

aukaisema, painona käytetty kelluva hiekkasäkki¹⁸⁰. Wälikaren läheltä löytyi muutama päivä myöhemmin 910 litran kanisterirypäs pirtusiiman varassa.¹⁸¹

Vertailun vuoksi kuitenkin Tornio oli alueellisena pirtunsalakuljetuspaikkana suhteellisen pieni. Simossa tehtiin 1930 tammikuussa 6 670 litran pirtutakavarikko talon lohikellarista yhdellä takavarikolla. Perä-Pohjassa väitetään, että pohjois-Suomen pirtua viedään Ruotsiin, josta sitä tehdään huokeaa viidentoista kruunun ”yhden tähden konjakkia”.¹⁸²

Merivartiosto jatkoi tullin työtä pirtusodassa. Tullilaitokset luovuttivat satamaveneitä lukuunottamatta kaikki merialuksensa Merivartioston käyttöön.¹⁸³ Vuonna 1931 Perä-Pohjassa uutisoitiin useista Merivartioston tekemästä pirtutakavarikosta Perämerellä. Esimerkiksi syyskuisena aamuna vartiomoottorivene MV 128 kaappasi Ajoskrunnin luona moottoriveneen, joka sisälsi 1 160 litraa spriiä, ja samana päivänä toisen jonka kyydissä oli 1 180 litraa viinaa.¹⁸⁴ Aiemmin Tornion tullin laivana toiminut merivartioalus Tornio löysi Kellon saaristosta 1 900 litraa pirtua saman vuoden lokakuussa.¹⁸⁵

---

¹⁸⁰ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 18/1930 TTka Ad1:7. KA. ja PP 15.6. 1930.

¹⁸¹ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. 19/1930 TTka Ad1:7. KA. ja PP 17. 6. 1930. Pirtusiima tarkoitti narua, joka oli sidottu vedenalaiseen pirtukanisterirypääseen, joka pysyi koossa yleensä joko metallikehikossa, muodostaen ”pirtutorpedon”, tai painoilla varustetussa säkki -tai verkkoryppäässä. Dahl 2003, 33.

¹⁸² PP 23.1. 1930 ”N. 7000 l. pirtua on takavarikoitu Simojokisuulla.” ja ”Pirtusta tulee Ruotsissa yhden tähden konjakkia.”

¹⁸³ Heikkinen 1994, s. 399-400.

¹⁸⁴ PP 29.9.1931 ”Kaappaus Perämerellä.”

¹⁸⁵ PP 6.10. 1931 ””Tornio” saalistanut”.

Taulukko 9. Takavarikoidut elintarvikkeet sokeria ja kahvia lukuunottamatta vuosina 1924-1929, kiloina¹⁸⁶

Vuosi	Jauhot	Liha & Kala	Voi	Muut
1930	516	10	6	5
1931	316	21	2	19
1932	367	0	1	95

Sokeri ja kahvi lukuunottamatta elintarvikkeiden takavarikointi oli 1930-luvulla linjassa 1920-luvun loppupuolen määrien ja tuotteiden kanssa. 1930 takavarikoitiin 10 kiloa silakkaa, mutta 1931 tullin haaviin jäi kalan lisäksi 16 kiloa naudanlihaa. Muut-sarake sisältää pääasiassa riisinjyviä, lukuunottamatta vuonna 1932 takavarikoitua kaurasäkkiä. 1931 takavarikoitiin myös pieni määrä äyriäisiä, kalapullia, kalan mätiä ja kaakaota. Perä-Pohjassa kerrotaan vuonna 1931 jauhojen salakuljetuksen johtuvan ”melkoisesta” hintaerosta Suomen ja Ruotsin välillä.¹⁸⁷

Lisänsä elintarvikkeiden salakuljetuksen kasvuun voi myös tuoda 1930-luvun lama. Lama tuntui varmasti torniolaistenkin kukkarossa. Tulojen vähentyessä huokeammat elintarvikkeet rajan takaa voivat näyttää houkuttelevammalta, jos niihin pääsy oli.

Salakuljetus Ruotsiin jatkui 1930-luvulla kiihkeänä, vaikka 1927-1928 hevostallin kaltainen suursalakuljetus ei toistukkaan. Haaparannan rajatullioikeusuutisointi 1930 lokakuussa antaa mielenkiintoisen katsauksen Suomen vientisalakuljetukseen: suomalaista työmiestä syytetään 224 sarkakilon ja 50 000 savukkeen salakuljettamisesta, suomalaista maanviljelijää syytetään 1928 tapahtuneesta hevosen salakuljetuksesta, kuutta ruotsalaista henkilöä syytetään tupakan salakuljetuksesta, ja kahta suomalaista syytetään 280 lihakilon salakuljettamisesta Ford-autolla.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. TTka Ad1:7. KA.

¹⁸⁷ Perä-Pohja 104. 10. 9. 1931 ”Salakuljetus vilkkaanlaista”.

¹⁸⁸ Perä-Pohja 239. 19. 10. 1930 ”Haaparannan rajatullioikeus”.

0,45 markan savukkeen hintaa, vuoden 1931 naudanlihatakavarikosta johdettua 14 markan naudanlihan kilohintaa, ja 1926 tullin arvottamaa Ford-auton 7000 markan arvoa käyttäen voidaan suurpiirteisesti todeta, että Ruotsissa tehdyt takavarikot ovat vähintään kymmenien tuhansien markkojen arvoiset, ja että tämä summa vastaa suurpiirteisesti Tornion tullin tekemiä takavarikkoja 1920-luvun lopulla.

1931 Perä-Pohja käy jonkinasteista dialogia nimeämättömien ruotsalaislehtien kanssa. Ruotsin lehdet kertovat salakuljetuksen rehottavan länsirajalla ”oikein suuremmissakin määrässä”, ja niissä kerrotaan Suomeen vietävän runsaasti kahvia ja sokeria. Ruotsalaislehdet uutisoivat myös tullivartijoiden löytäneen Torniojoen poikki vedetyn köyden, jota on käytetty apuna tavaran salakuljetuksessa. Perä-Pohja väittää Ruotsin lehdistön antaneen salakuljetukselle liian voimakkaan väriytyksen ja liioittelevan asiaa, mutta myöntää kahvin ja sokerin salakuljetuksen lisääntyneen melkoisesti tullien korotuksen jälkeen.¹⁸⁹

---

¹⁸⁹ PP 12.11.1931 ”Salakuljetuksen rehoittamisesta länsirajalla tuskin voidaan vielä puhua.”

LOPPULAUSE

Tornion tullin takavarikkopöytäkirjoja ja sanomalehtiuutisointia tutkiessa selviää, että salakuljetus länsirajalla oli kieltolakiajalla jatkuva ilmiö, jonka suhdanteet riippuvat tuotteiden kysynnästä, hinnasta ja tullimaksujen suuruudesta. Takavarikkojen määrä kasvaa, kun tuotteiden hankintaa on rajoitettu, haluttuja tuotteita rajoitettu lainsäädännöllä, tai kun laittomalla maahantuonnilla voi ansaita rahaa.

1919-1922 voi nähdä sodasta toipumisen aikana erityisesti sokeri -ja elintarviketakavarikoiden suuren määrän vuoksi. Takavarikoiden määrät kuitenkin eivät kerro koko totuutta salakuljetustoiminnan laajuudesta, sillä muutama suuri yksittäinen takavarikko voi olla rahalliselta arvoltaan suurempi kuin koko vuoden ajan jatkunut pienimuotoinen, arkipäiväinen reppusalakuljetus.

Vaikka pirtusodan kiihtyminen ja merellisen pirtuntuonnin nousu 1920-luvun myötä varmasti keskittivät Tornion tullin resursseja viinan salakuljetuksen estämiseen, länsirajan valvonnan sijaan, näyttää salakuljetuksen väheneminen sanomalehtitietojen valossa olleen todellinen ilmiö. Yhteiskunnallisten olojen vakiintuessa raja-alueella ja viinan salakuljetuksen keskittyessä Kemin, Oulun ja Simon kaltaisiin keskuksiin salakuljetus Torniossa väheni, vaikka mielikuvissa kieltolakiaika oli salakuljetuksen kulta-aikaa Suomessa.

Toisaalta salakuljetuksen vähentyminenkin on väärinkäsitys – 1920-luvun vaihteen ja vuoden 1927-1928 hevossalakuljetuspiikit ja jatkuva tupakan salavienti Ruotsiin kertovat siitä, että Tornion tulli ei ollut velvoitettu, tai oli haluton, puuttumaan vientisalakuljetukseen. Vaikka takavarikot vähenivät ja salakuljetus Suomeen supistui, ilmiö alueella eli ja voi hyvin.

1930-luvun alun tapahtumissa tullissa on paljon opettavaa monellakin alalla. Tutkimuksellisesti se osoittaa, että hallinnollisten uudistusten vuoksi tutkittava materiaali voi antaa aivan aiemmista poikkeavia tuloksia. Merivartiolaitoksen

perustaminen vuonna 1930 näkyy alkoholitakavarikkojen romahduksena tullissa, vaikka todellisuudessa viinan salakuljetus tuskin ainakaan väheni. Kahvin ja sokerin salakuljetuksen kasvu taas korreloivat täysin tullien noston ja Ruotsin halvemman hintatason kanssa. Tämä yhdistettynä siihen että tullilla oli yhtäkkiä uusia resursseja vapaina rajan valvontaan kertoo siitä, että virkamiesten tekemät takavarikot ovat oleellisesti yhteydessä yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Lama-aika, nousseet tullimaksut ja tullin vapautuminen merenvalvonnasta johtivat takavarikkojen kasvuun.

Tämän työn löytämät merkittävimmät johtopäätökset ja ilmiöt ovat seuraavat:

1. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen salakuljetus raja-alueella oli kiihkeimmillään tarkasteluajana. Salakuljetuksella pyritään vastaamaan kriisiaikana rajoitettuun kysyntään ja yleiseen pula-aikaan.
2. Suomalaisten hevosten salakuljetus Ruotsiin oli merkittävä ja todellinen ilmiö, erityisesti talvella 1927-1928. Ruotsiin suuntautuva salakuljetus on myös osa jobbauskulttuuria.
3. Tullimiehen työ Torniossa kieltolakiaikana oli vaarallista. Pirtun salakuljettajat eivät olleet ainoita aseistautuneita salakuljettajia alueella, ja työssä oli mahdollista saada myös puukosta tai nyrkistä.

Kaiken kaikkiaan Tornion salakuljetuksen tutkiminen oli aiheena kiehtova alueen erikoisluotoisuuden ja rujan rikollisromantiikan takia. Salakuljetus on ilmiönä jatkunut alueella vuosisatoja, tähän päivään saakka, ja sen tutkiminen paljastaa mahtavien tarinoiden lisäksi varjoissa tapahtuvia yhteiskunnallisia ilmiöitä. Tehdessäni työtä Tornion tullin parissa ajatukseni vaelsivat usein pohtimaan, mitä löydettävää olisi tiedoista Ruotsin puolelta rajaa. Samoin muun Suomen periferia-alueiden salakuljetus on jäänyt kalvamaan mieltäni – mitä kerrottavaa voisimme löytää Petsamon, tai itärajan, tai vaikkapa Viipurin alueen salakuljetuksesta kieltolakiajalta?

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I Painamattomat lähteet

KANSALLISARKISTO (KA)

Tornion tullikamarin arkisto (TTkA)

Toimintakertomukset (1923-1930)

Palkkalistat (1921-1930). TTkA Go1:1 OMA

Ad1:5 Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat (1911-1919)

Ad1:6 Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat (1920-1920)

Ad1:7 Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat (1921-1936)

II Painetut lähteet

Tornion Lehti 1919-1926

Kansallisarkiston digitaaliset aineistot. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/titles/fk14784> (luettu 11.11.2019)

Perä-Pohja 1926-1931

Kansallisarkiston digitaaliset aineistot.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/titles/fk10339> (luettu 11.11.2019)

Peräpohjalainen 17.11.1931 – 31.12.1931

Kansallisarkiston digitaaliset aineistot.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/titles/fk14953> (luettu 02.06.2020)

Pohjois-Pohja 3.11.1932 – 31.12.1932

Kansallisarkiston digitaaliset aineistot.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/titles/fk10370> (luettu 02.06.2020)

Suomen tilastollinen vuosikirja (STV) 1921

Suomen tilastollinen vuosikirja (STV) 1927

Suomen tilastollinen vuosikirja (STV) 1933

III Tutkimuskirjallisuus

Filpus, Kari 2001: *ALKOHOLIN SALAKULJETUS JA SEN VALVONTA PERÄMEREN RANNIKOLLA KIELTOLAIN AIKANA 1921-1932*. Väitöskirja. Oulun Yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514259734.pdf> (luettu 10.11.2019).

Heikkinen, Sakari 1994: *Suomeen ja maailmalle - Tullilaitoksen historia*. Tullihallitus.

Laukkanen, Tommi & Kurkinen, Jari 2008: *Lapin Tullimiehet 1908-2008 historia*. Pohjan Väylä Oy.

Teerijoki, Ilkka 2010: *Tornion Historia 3 1918-2000*. WS Bookwell Oy.

Valtokari, Seidi 1998: *Perämeri ja pirtumiehet*, Myllylahti Oy.

Dahl, Kaj 2003: *Saariston salakuljettajat*, Schilds Kustannus Oy.

Pullat, Raimo & Pullat, Risto 2012: *Viinameri – Pirtusotaa Itämerellä 1920- ja 1930-luvulla*, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Porvoo.

Teerijoki, Ilkka 2010: *Tornion historia 3 – 1918-2000*, Tornion kaupunki.

IV Sanakirjat ja hakuteokset

Bruno A. Sundström, Lauri Ailio 1927: *Lakikirja sisältävä Suomen tasavallassa voimassa olevat osat 1734 vuoden Ruotsin valtakunnan lakia sekä liitteenä myöhemmin, ennen tammik. 1 p. 1927, julkaistuja lakeja ja asetuksia.* Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Jarmo Grönroos & Arja Hyvönen & Petteri Järvi & Juhani Kostet & Seija Väärä 2004: *Tiima, tiu, tynnyri, Miten ennen mitattiin.* 2. uud. painos. Turun Maakuntamuseo .

LIITTEET

Liite 1. Takavarikkopöytäkirja dokumenttina

1922 N:o 55		Debet.	Kredit.
Vastaja	Hulda Kiviniemi, pöytäkirjantallin vaimo, Turtolan pitäjän Juokseungin kylästä.		
Rikos	Lullinkavallus		
Milloin rikos tapahtui	elokuun 8 p. 1922.		
Missä	Turtolan pitäjän Juokseungin kylässä.		
Ilmiantaja			
Takavarikoitsija	Lullivartia J. A. Lindqvist		
Takavarikon päivä	elokuun 8 p. 1922.		
paikka	Turtolan p. Juokseungin k.		
Takavarikoidun tavaran arvo	Smk 250.-	250.-	
Takavarikoitu tavara	10 kiloa kahvia.		
Marr. 20	pää oli asia käsittelevänä R. Ossa jalloin annetulla päätöksellä vastaja langet- tettiin lullinkavalluksesta 150 markan sakkaan ja ka- nalla takavarikoidut kahvit luovutettiin 1923 menettelyksi.		
Maalisk. 26	päivänä myytiin kahvit jul- kisella huutokaupalla		
	Summa	240.-	390.-

Liite 2.

Tornion tullin tekemien takavarikkojen määrä, arvo ja valikoitujen tuotteiden takavarikkomäärät vuosilta 1919-1932.¹⁹⁰

Vuosi	Tullijuttujen määrä	Takavarikkojen arvo, mk	Takavarikoidun alkoholin määrä, litroja	Takavarikoidun kahvin määrä, kg	Takavarikoidun sokerin määrä, kg
1919	299	172 894	370	511	5 367
1920	432	1 202 109	324	4 831	4 663
1921	120	193 695	86	4 860	396
1922	67	127 338	157	3 853	350
1923	74	100 376	28	2 433	0
1924	50	170 281	2 941	3 068	0
1925	49	134 967	246	2 449	38
1926	54	78 779	627	2 485	3
1927	44	32 056	310	741	8
1928	41	33 869	109	207	1
1929	31	37 798	51	784	4
1930	32	151 334	5 055	177	177
1931	127	71 786	9	2 886	1 549
1932	129	60 379	1	1925	1 204

¹⁹⁰ Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. Tka Ad1:5-7 OMA

Liite 3. Takavarikoitu alkoholi tyypeittäin 1919-1932¹⁹¹.

Vuosi	Pirtu ja paloviina	Konjakki	Viini	Aquaviitti	Muut
1919	24	105	191	41	9
1920	13	162	12	93	44
1921	3	71	1	6	5
1922	1	121	23	0	11
1923	1	10	5	4	8
1924	2929	7	0	0	5
1925	202	22	20	0	1
1926	622	4	1	0	0
1927	305	2	1	0	1
1928	93	7	7	0	1
1929	47	2	1	0	1
1930	5042	1	5	0	7
1931	2	3	4	0	0
1932	0	0	0	0	1

¹⁹¹Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. Tka Ad1:5-7 OMA

Liite 4. Takavarikoidut elintarvikkeet sokeria ja kahvia lukuunottamatta vuosina 1919-1922, kiloina¹⁹²

Vuosi	Jauhot	Liha & Kala	Voi	Muut
1919	784	326	162	249
1920	809	797	16205	1659
1921	1987	84	75	201
1922	0	0	0	9
1923	4760	0	3	142
1924	481	2	0	521
1925	337	0	1	0
1926	342	205	0	106
1927	172	0	0	1
1928	282	31	1	0
1929	20	0	0	1
1930	516	10	6	5
1931	316	21	2	19
1932	367	0	1	95

¹⁹²Poistetut tullijutut ja takavarikkopöytäkirjat. Tka Ad1:5-7 OMA